

**A FRANCIA FEJLESZTÉSPOLITIKA
SAJÁTOSSÁGAI
ELEFÁNTCSONTPARTON:**

A C2D szerződések hatása a függőségi
kapcsolatrendszer alakulására

PAVELKA LÍVIA

STUDENT PAPER

ELTE POL-IR WORKING PAPER SERIES

2021/12

ELTE POL-IR WORKING PAPER SERIES

Az ELTE TáTK Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének
időszaki kiadványa

Felelős kiadó: Majtényi Balázs

Felelős szerkesztő: Kopper Ákos

A szerkesztőbizottság tagjai: Nagy Alíz, Schweitzer András, Soltész Béla

Kiadó: ELTE TáTK Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Intézete

Székhely: 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/A.

Honlap: <http://polir.elte.hu>

E-mail: eutud@tatk.elte.hu

A FRANCIA FEJLESZTÉSPOLITIKA SAJÁTOSÁGAI

ELEFÁNTCSONTPARTON:

A C2D szerződések hatása a függőségi kapcsolatrendszer alakulására

PAVELKA LÍVIA¹

Absztrakt

Jelen kutatás a francia fejlesztéspolitika hatását vizsgálja a függőségi iskola elméleti keretrendszerét felhasználva. A kutatási kérdés ennek alapján arra vonatkozik, hogyan jelenik meg a függőségi viszony Franciaország és Elefántcsontpart között a nemzetközi segélyezésben 2007 és 2020 között. A kérdéssel kapcsolatban feltett hipotézis szerint a függőségi viszony csökken a két ország között, és azt egyre inkább egy partneri kapcsolat váltja fel.

Az elemzés a francia fejlesztéspolitika két fontos sajátosságára hívja fel a figyelmet: a volt gyarmati területek, illetve a közepes jövedelmű országok elsődleges támogatása. Utóbbi azonban ellenétben áll a meghirdetett francia fejlesztéspolitikával, miszerint az ország elkötelezett a legkevésbé fejlett országok támogatása mellett. Ennek explicit formája, hogy 19 célországot jelölt meg a

¹ Pavelka Lívía az ELTE TáTK Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének 2021-ben végzett nemzetközi tanulmányok mesterszakos hallgatója, munkáját Szép Viktor témavezetésével végezte. A dolgozat a 2021. tanévben elnyerte a legjobb nemzetközi tanulmányok mesterszakos szakdolgozatért járó díjat. A kézirat lezárása: 2021. augusztus.

francia szakpolitika prioritási listáján. Az adatok azonban azt támasztották alá, hogy a gyakorlatban mégsem ezek, hanem a közepes jövedelmű országok szerepelnek a leginkább támogatott országok listáján, ebbe pedig Elefántcsontpart egyaránt beletartozik.

A hipotézis alátámasztására a francia fejlesztéspolitika egy különleges szegmensét, az adósságkezeléssel kapcsolatos C2D szerződések hatását elemeztem. Mindezek ismeretében a kutatás arra a következtetésre jutott, miszerint a C2D szerződések természetükből adódóan – az adósság visszafizetéséhez kötik az egyes fejlesztési támogatások allokációját – fenntartják a függőségi viszonyt a két ország kapcsolatrendszerében. Mindemellett ugyanakkor megjelennek olyan elemek, - mint az egyes intézmények képviselőinek nemzeti hovatartozás szerinti jelenléte, az egyes elefántcsontparti szervezetek bevonása a fejlesztési programokba – melyek a partnerség jegyeit mutatják. Mivel azonban a nyugat-afrikai ország mintegy 2,9 milliárd eurónyi adósságot halmozott fel Franciaországgal szemben, nem meglepő, hogy a donorország különös figyelmet szentel Elefántcsontpartra.

A francia fejlesztéspolitika elemzése során az első kettő fejezet bemutatja a vizsgálat elméleti keretét, valamint olyan fogalmakat tisztáz, mint a segélyfüggőség, a kölcsön és adományelem fogalma, valamint a bilaterális és multilaterális segélyezés. Ezt egy történeti összefoglalóval indított fejezet követi, majd a későbbi bekezdésekben az OECD országjelentéseinek segítségével az elemzés általános képet nyújt a francia fejlesztési politikáról. Mivel a 2008-as gazdasági világválságot követően Franciaország meghirdette „gazdasági diplomáciájának” erősítését, így a dolgozat kitekintést nyújt a kereskedelempolitikai kapcsolatokra egyaránt. Ezt követi a hipotézis alátámasztására szolgáló empirikus rész, Elefántcsontpart bemutatásával. A kutatás elsősorban angol és francia szakirodalmon alapszik, emellett a Világbank, az UNDP, a francia és az elefántcsontparti kormányzati oldalainak adataira, valamint az OECD jelentéseire és adataira hivatkozik.

Kulcsszavak: Afrika, Elefántcsontpart, Franciaország, nemzetközi fejlesztéspolitika, nemzetközi segélyezés

Bevezetés

A nemzetközi segélyezési politika mellett és ellen is több érvet felsorakoztathatunk. Az egyes elméletek és iskolák nagyon különbözőképp látják, hogy az egyes donorországok miért, kinek, és hogyan adnak különféle támogatásokat.

A XXI. században felmerülő, és sokak által vizsgált kérdés, hogy a volt gyarmati és gyarmattartó országok közötti kapcsolatrendszerben milyen szerepet tölt be a segélyezési politika. Az ezzel kapcsolatos kulcsfogalom a neokolonializmus, vagyis hogy a gyarmati országokat függetlenedésük után közvetett módon, továbbra is kívülről irányítják, és függésben tartják (Nkrumah, 1965, p. 1).

François Gaulme szerint a francia-afrikai kapcsolatrendszer a posztkoloniális időszakban három pilléren alapszik: a katonai jelenlét, a Nyugat-afrikai Valutaközösségi Frank (FCFA) zónákon, és a fejlesztési segélyeken (Gaulme, 2019, p. 9). A kutatásomat e három pillér közül a fejlesztési segélyekre szűkítettem le elsőként. Ennek értelmében a kutatási kérdésem arra vonatkozik, miszerint hogyan jelenik meg a függőségi viszony Franciaország és Elefántcsontpart között a nemzetközi segélyezésben 2007 és 2020 között. A kutatási kérdésből adódóan a dolgozat elméleti keretét a függőségi iskola, és a segélyfüggőség fogalma adja. A kutatási kérdés alapján a következő hipotézist állítottam fel az elemzés megkezdésekor: a vizsgált időszakban a partneri kapcsolatok erősödnek a két ország között, ezáltal a korábbi függőségi viszony intenzitása fokozatosan csökken a volt gyarmat és gyarmattartó között.

A kutatás során részletesen elemeztem az OECD által ötévente közzétett országjelentéseket. Ezek alapján két fontos megállapítást tehetünk a francia segélyezési politikával kapcsolatban. A támogatott recipiensországok csoportjának meghatározásában jelentős szerepet játszik egyrészt a gyarmati múlt, másrészt pedig az, hogy az adott ország a közepes jövedelmű országok csoportjába tartozzon. E két kritériumnak Elefántcsontpart teljes mértékben megfelel, aki 2011 óta az alsó középjövedelmű országok csoportjának tagja. Franciaország ugyanakkor elkötelezett a legszegényebb országok támogatása mellett, ezért is tett

közzé egy 19 országból álló prioritást listát. Mivel azonban a felsorolás ellenére Franciaország a középjövedelmű országokat támogatja, a legszegényebb országok nem szerepelnek a Franciaország által 10 legjobban támogatott recipiensország között.

Az ODA-ként (hivatalos fejlesztési támogatás) elszámoltatható támogatások sorába beilleszthető az adomány, a koncesszionális hitelek, illetve az adósságeltörlesztés. Az OECD jelentéseiben évről évre az adományelem arányának növelésére hívja fel Franciaország figyelmét. Az adósságkezelés és az adomány egy sajátos fúziójaként alakította ki Franciaország az úgynevezett C2D szerződéseket (Contrat de Désendettement et de Développement), melyek lényege, hogy amennyiben a fennmaradó adósságállomány egy bizonyos részét visszafizeti a recipiensország Franciaország számára, úgy a donor adomány formájában ugyanazt az összeget visszautalja a recipiens számára, amiből aztán egy konkrét fejlesztés megvalósítható (AFD, 2021). A C2D szerződéseknek egyértelműen van egy kettős természete: egyrészt fejlesztési támogatást biztosít az eladósodott recipiensországoknak, másrészt azonban a forrásallokációt egyértelműen az adósságok visszafizetéséhez köti a francia állam. Ez a folyamat pedig önmagában egy függőséget állít fel a donorország és a recipiensország között.

Hipotézisem alátámasztására e szerződéseket vizsgáltam elsősorban Elefántcsontpart vonatkozásában, akinek mintegy 2,9 milliárd eurónyi adósságot kell megtérítenie Franciaország számára a szerződések keretében (République de Côte d'Ivoire, 2014). Elsősorban azt vizsgáltam, melyek azok a szakpolitikák, melyeket a francia állam támogat, valamint kitértem arra, milyen közös platformon tudnak egyeztetni a francia és az elefántcsontparti szakértők. Az elemzés során azonban arra a következtetésre jutottam, miszerint ugyan vannak partnerségre utaló vonások a francia fejlesztéspolitika e vizsgált szegmensében, annak alaptermészetéből adódóan a függőség továbbra is jelen van a két ország kapcsolatrendszerében. Ennek értelmében a hipotézist nem sikerült a kutatásnak alátámasztania. Mindennek ismeretében a következő tézist lehet megfogalmazni: A francia fejlesztéspolitika C2D szegmense továbbra is fenntartja a függőséget Franciaország és Elefántcsontpart között.

Az elemzés négy fő fejezetből áll. Az első rész tisztázza, mit is jelent a nemzetközi segélyezés, valamint szakirodalmi áttekintésként bemutatja a függőségi iskola főbb elemeit, illetve olyan további fogalmakat tisztáz, mint a segélyfüggőség, a kölcsön és adomány, valamint a multilaterális és bilaterális segélyezés. A második fejezet egy rövid történeti áttekintéssel követi végig a gyarmati múlt és a Római Szerződések paragrafusai közötti összefüggéseket. A fejezet további bekezdései az OECD ötévente kiadott országjelentései közül az utolsó háromra (2008, 2013, 2018) támaszkodva bemutatja a francia segélyezési politika főbb vonásait, az ODA arányának változását, a célországokat, az átláthatóság kérdését, a francia intézményrendszert, a kölcsön és adományelem eloszlását, valamint a multilaterális és bilaterális csatornákon történő forrásallokációt. A harmadik fejezet elsőként kitér Elefántcsontpart fejlettségi szintjének bemutatására a Világbank és az ENSZ adatai alapján, a szomszédos területekkel összehasonlítva, illetve kitekintést nyújt a kereskedelmi kapcsolatok egyes jellemvonásaira. Ezt követően a negyedik fejezetben részletes bemutatásra kerül, milyen hatással van a két eddig megkötött C2D szerződés Elefántcsontpartra. Az elemzés utolsó, lezáró szakasza összefoglalja a kutatás főbb pontjait, valamint a kutatási kérdés és a hipotézis fényében megfogalmazza a kutatás fő állítását.

1. Szakirodalmi áttekintés és fogalommagyarázat

A kutatás keretrendszerét elsősorban a függőségi iskola, és a segélyfüggőség fogalma adja. Emellett azonban úgy gondolom, érdemes szót ejteni a nemzetközi kapcsolatok egyes iskoláinak külföldi segélyezéssel kapcsolatos elképzeléseiről egyaránt, hogy látni lehessen, milyen széles skálán mozog az a kérdés, hogy az egyes donorországok miért, kinek, és hogyan adnak különféle támogatásokat. Ennek értelmében e fejezet elsőként részletezi, mit is értünk nemzetközi segélyezés alatt, majd bemutatja a függőségi és a konstruktivista iskola főbb képviselőit és elméleteik legfontosabb pontjait. Ezt követően kitérek a bilaterális és multilaterális segélyezésre; a kölcsön és az adományelemek eloszlásáról szóló vitára; a segélyfüggőségre, valamint a kereskedelem és a segélyezés kapcsolatára.

1.1. Nemzetközi segélyezés

Carol Lancaster nagyszabású munkájában foglalkozott a külföldi segélyezéssel 2008-ban megjelent könyvében. Munkájában elsősorban megpróbálja definiálni mit is lehet külföldi segélynek tekinteni, valamint az vizsgálja, milyen célok vezérelhetik a donorországokat a segélyezés politikájában.

A szerző számára a külföldi segélyezés nem egy különálló szakpolitika, csupán egy eszközrendszer. A Carol Lancaster által használt fogalom szerint külföldi segélynek minősül minden olyan állami forrás önkéntes transzfere, ami egyik kormánytól egy másik független kormány; egy nem kormányzati szervezet; vagy nemzetközi szervezet irányába összpontosul, és legalább 25 százalékos adományelemet tartalmaz. Egyik fontos célja az emberek jólétének fejlesztése a recipiens országokban. A szerző külföldi segély definíciójába beletartozik az úgynevezett „hivatalos támogatás” is („official assistance”), ami tartalmaz olyan piacnál kedvezőbb feltételű (koncesszionális) hiteleket, ami a gazdasági és társadalmi fejlődést irányozza elő nem csupán az alacsony jövedelmű, de magasabb jövedelmű országok számára egyaránt (Lancaster, 2007, pp. 9-10).

Az OECD DAC által megfogalmazott definíció néhány elemében eltér. Fontosnak tartom kiemelni, hogy ez a definíció a DAC 30 tagállama által megfogalmazott definíciót jelenti. Elsőként fontos tisztázni, mivel is foglalkozik pontosan a DAC, vagyis a Development Assistance Committee, az OECD fejlesztési és támogatási bizottsága, melyet 1960-ban hoztak létre. Jelenleg 30 tagja van, akiket a világ legnagyobb segélyezőiként, és donorországaiként tartanak számon. A bizottság fő feladatai közé tartozik, a fejlesztési együttműködési politika előmozdítása, a tartós gazdasági növekedés, szegénységcsökkentés, és az életszínvonal javítása annak érdekében, hogy a recipiensországok a későbbiekben ne fűggenek a segélyektől (OECD, 2021). Eszerint a fejlesztési támogatást hivatalos szervek, államok és kormányok adhatják, és koncesszionális jellegűek. Az adomány minimális küszöbértéke aszerint változik, hogy az egyes recipiens országokat melyik országcsoportba sorolják be. Nem minősül ODA-nak katonai segély és a terrorista-ellenes akciók támogatása; a békefenntartás; illetve azok a

támogatások, melyek elsődleges kereskedelmi célkitűzéssel jelennek meg (OECD, 2020).

Az OECD DAC korábban azt tekintette hivatalos fejlesztési támogatásnak, ami legalább 25 százalékos adományelemmel rendelkezett. Napjainkra azonban ezt a módszert az OECD átalakította. Elsőként fontos kiemelni, hogy a recipiensországokat az intézmény négy csoportba osztja GNI/ fő alapján. A négy csoport a következő: legkevésbé fejlett országok, további alacsony jövedelmű országok, alsó közepes jövedelmű, illetve felső közepes jövedelmű országok (OECD, 2019). Az adományelemet az alapján határozza meg az intézmény, hogy az adott recipiens melyik csoportba sorolható. Minél alacsonyabb a GNI/fő aránya az adott országban, annál magasabb az adományelem aránya. Ezek alapján 45 százaléknak kell lennie az adományelemnek a legkevésbé fejlett és a további alacsony jövedelmű országok esetében, 15 százalék az alacsony középjövedelmű országok esetében, és 10 százalék a felső középjövedelmű országok kategóriája számára (OECD, 2020).

Carol Lancaster négy nagy célkitűzési témakört sorol fel, amin belül megvalósulhat a külföldi segítyezés. Az első ilyen a diplomácia. A bilaterális támogatás ebben az esetben elsősorban azt fejezi ki, hogy a két ország között jó kapcsolat áll fenn, és sikeresek a különböző témákban folytatott tárgyalások vagy az elnöki vizitek. A francia támogatás, ahogy arról a későbbi fejezetek beszámolnak, egyik célja, hogy a francia befolyási övezetet fenntartsa. A második témakör a fejlesztés, ehhez lehet kötni az OECD DAC tevékenységét is elsősorban. Ebben az esetben elsődleges cél a gazdasági és társadalmi fejlődés, valamint a szegénység csökkentése. A humanitárius segítségnyújtási témakör a legkevésbé vitatott célkitűzést jelenti, hiszen kevésbé lehet azt megkérdőjelezni, hogy a társadalmi, vagy természeti katasztrófát követően az arra rászoruló országokat megsegítik. A kereskedelmi célok esetében már felmerülhetnek vitás pontok. Egyrészt olyan vádak érhetik a donorországot, miszerint csupán exportját kívánja növelni, illetve az országa számára szükséges nyersanyagok importját kívánja biztosítani. A nyersanyag-import biztosítása például úgymint végbe mehet, hogy az adott nyersanyaglelő-helyet, vagy épp bányát támogatja a donorország (Lancaster, 2007, pp. 13-15).

A kulturális vonatkozás a külföldi segély esetében kulcsfontosságú a volt gyarmattartó országok számára. Erre kiváló példa Franciaország, hiszen azon volt gyarmati területein, melyek ma frankofón országok, fontosnak tekintik az oktatás fejlesztését és a francia nyelv művelését. A kulturális vonatkozás François Hollande köztársasági elnök számára például prioritást élvezett. Ez jól látszik az elnöksége alatt hatályba lépett 2014-es fejlesztési támogatásokról szóló törvényben egyaránt. Emellett Emmanuel Macron köztársasági elnöki ciklusa alatt az oktatást, mint a segélyezés egyik fő területét jelölték meg (SEEK Development, 2018).

Carol Lancaster a fenti célok mellett 4 további szándékot jelöl meg a segélyezéssel kapcsolatban, melyek elsősorban az 1990-es években terjedtek el. Az első ilyen a gazdasági társadalmi átmenet elősegítése a Szovjetunió összeomlását követően a volt szocialista országokban. A második a demokrácia támogatása elsősorban az afrikai, az ázsiai és a latin-amerikai országokban, ami elsősorban a politikai rendszerben történő váltással és intézményi reformokkal jár együtt. Harmadik elemként a szerző a globális problémák legyőzésével kapcsolatos célokat emeli ki, elsősorban pedig a környezetvédelem és a klímaváltozás kerül itt a középpontba; valamint a kutatás és fejlesztés; illetve az olyan betegségek elleni harc, mint a HIV, a malária vagy a tuberkulózis. Utolsó pontként pedig a válsághelyzetből kikerülő országok támogatását lehet kiemelni, elsősorban a katonák reintegrációja, vagy éppen a politikai intézmények újjáépítése szempontjából (Lancaster, 2007, pp. 15-16).

1.2. Függőségi iskola

A marxisták, és a hozzájuk köthető függőségi és posztmodern elméletek szerint a nemzetközi segély a donorországok számára egy eszköz, amivel irányíthatják, és kizsákmányolhatják a fejlődő országokat. Az iskolához tartozók általánosságban úgy gondolják, azzal, hogy árukat és szolgáltatásokat exportálnak a donorországok a recipiensek felé (pl.: Bouygues), azzal biztosítják, hogy azok elsődleges erőforrásokkal és nyersanyagokkal látják majd el a fejlett országokat (pl.: uránium) (Lancaster, 2007, p. 3). Jelen dolgozat a függőségi iskola elméleti keretén belül

vizsgálja Franciaország, mint centrum és ezáltal donorország; valamint Elefántcsontpart, mint periféria és recipiens ország kapcsolatát.

William Zartman szerint a harmadik világ fejlődésbeli problémáinak értelmezésében nagy segítséget nyújthatnak a függőségi elméletek (Zartman, 1976, p. 325). Már a bekezdés elején fontosnak tartom tisztázni, hogy nem beszélhetünk tisztán egyféle függőségi elméletről, sokkal inkább függőségi elméletekről. A különböző szerzők többféle módon látták, miben áll egy ország függősége. Az elmélet feldolgozása alatt arra a következtetésre jutottam, hogy a volt gyarmati országok és a volt gyarmattartók közötti kapcsolat csupán egy szegmensét adja a függőségi iskolának. Eszerint egy ország fejletlenségét nem belpolitikai, hanem külpolitikai tényezők adják, mint például egy másik ország, vagy egy nemzetközi nagyvállalat (Namkoong, 1999, p. 124).

Az általam feldolgozott szakirodalom a függőségi iskola szerzőit három különböző kategóriákba sorolja: az ECLA iskola képviselői (Economic Commission for Latin America); a mérsékeltek; illetve a radikálisok (Namkoong, 1999, p. 127):

Az ECLA iskola alapja ahhoz vezethető vissza, hogy a latin-amerikai országok elsősorban nyersanyag és mezőgazdasági terményeik exportjától függtek. Ezt az exportorientált gazdaságot azonban az 1929-33-as nagy gazdasági világválság megakasztotta, ezt követően pedig egyre inkább egy befelé irányuló fejlesztési stratégiát alakítottak ki. Ezt a gazdaságpolitikát támogatta az ENSZ által 1948-ban létrehozott ECLA² iskola, és benne több közgazdász, mint Osvaldo Sunkel, Celso Furtado vagy Raul Prebisch (Namkoong, 1999, p. 129).

Osvaldo Sunkel a függőséget a „függő államkapitalizmusban” (Sunkel, 1972, p. 530), illetve a multinacionális vállalatok egyre növekvő szerepében látta: a nemzeti erőforrások és tulajdonjogok egyre nagyobb része külföldi kezekbe kerül, és ezt a kormányzatok ahelyett, hogy megakadályoznák, inkább elősegítik. Összességében

² A bizottság a mai napig az ENSZ regionális bizottságainak részét képezi, ma azonban már Latin-Amerika mellett a karibi-térség ügyeivel is foglalkozik az intézmény. Jelenlegi elnöke Alicia Bárcena Ibarra. (United Nations Secretary-General, 2021)

számára a cél a minél nagyobb autonómia elérése annak érdekében, hogy a fejlődést függőség és perifériára kerülés nélkül lehessen elérni. Szerinte ez úgy lehetséges, ha a nemzetközi gazdasági kapcsolatok aszimmetriáját reformok alá vetjük (Sunkel, 1972, pp. 529-531).

Celso Furtado szerint az elmaradottság nem alapfeltétele annak, hogy egy állam aztán a modern kapitalista gazdasági rendszerbe integrálódjon. A fejletlenség abból ered, hogy a modern kapitalista vállalatok tulajdonképpen behatoltak az elmaradott államok által kialakított régimódi struktúrába. Furtado kutatása során arra a következtetésre jutott, miszerint a periféria országaiban kialakult kapitalizmusban egy szűk kisebbség a modern kapitalista országok fogyasztási szokásaihoz igazítja sajátját (Namkoong, 1999, pp. 132-133).

Raul Prebisch-t a függőségi elmélet egyik alapító atyjaként is szokás megnevezni (Kabonga, 2016, p. 30). A közgazdász a világot két részre osztotta: centrumra és perifériára. Függőségen a szerző azt értette, hogy a periféria országait a centrumban hozott döntéseknek vetik alá, nem csupán gazdasági, de belpolitikai és külpolitikai kérdésekben egyaránt. Ezt a függőséget azzal lehet csökkenteni, ha az adott fejlődő ország az importhelyettesítő iparosítási politikát veszi alapul. Emellett a periférián mozgó országok közötti gazdasági integráció ösztönzésével növelhető a piac és a termelékenység (Prebisch, 1981, p. 144).

Amennyiben e három szerzőt összevetjük, azt látjuk, hogy a függőség feloldását a nemzeti autonómia növelésében látták, ami az importhelyettesítő iparpolitikával valósítható meg elsősorban (Namkoong, 1999, p. 133). Ahogyan azonban az az 1980-as évek latin-amerikai országainak válságából kiderült, ez a fajta politika végsősoron nem segítette elő ezen országok fejlődését.

A kutatás relevanciájához a radikális iskola szerzői állnak a legközelebb, így a következő bekezdések az ő munkásságukról számolnak be részletesen. Az iskola egyes kutatói szerint az egyes országok fejletlensége nem belpolitikai, hanem külpolitikai okokra vezethető vissza, konkrétan arra, hogy ezen országok más országoktól, nagyvállalatoktól függenek. A radikális szárny képviselői közül érdemes kiemelni Theotonio Dos Santost, vagy Samir Amint.

Theotonio Dos Santos a függőséget egy olyan helyzetként írta le, ami a periféria országainak kizsákmányolásához vezet. A függőség szerinte a nemzetközi munkamegosztáson alapul, ahol a periféria országai nyersanyagokkal látják el a centrum országokat, melyek ipara ezáltal felvirágzik, míg más országok iparának fejlődését lekorlátozzák. Dos Santos háromféle függőséget különít el: gyarmati; pénzügyi-ipari és új típusú függőség, amit ő technológiai-ipari függőségként értelmez. Dos Santos szerint a periféria országok fejletlensége nem azért alakult ki, mert nem integrálódtak a kapitalista gazdasági világrendbe, hanem pont azért, mert bekapcsolódtak abba (Santos, 1970, pp. 231-235).

A kapitalista világrendbe való bekapcsolódáshoz köthető Samir Amin lekapcsolódás fogalma. Amin szerint a periféria országok egyetlen lehetősége a fejlődésre, hogy a kapitalista világrendről lekapcsolódnak és saját technológiát fejlesztenek ki, valamint megszilárdítják az importhelyettesítő iparágakat. Amin ugyanakkor nem állítja, hogy a periféria országoknak önellátóknak kell lennie, csupán racionalizálni kell kapcsolataikat. Ezzel elérhető, hogy olyan iparágak alakulhassanak ki a periféria országaiban, mint a centrum-országokban, ami a fejlődés elengedhetetlen motívumaként jelenik meg (Amin, 1987, pp. 435-436).

Michael P. Todaro és Stephen C. Smith szerzőpáros szerint az 1970-es évektől a nemzetközi függőségi modellek egyre inkább elterjedtek. Ez köszönhető lehet annak, hogy számos volt gyarmati sorban lévő ország ekkorra függetlenedett (1960-at például „Afrika évének” is nevezik a függetlenedések miatt (Taylor, 2019, p. 1064)). E modellek szerint a fejlődő országok egy nemzetközi intézményi, politikai és gazdasági szorításban vannak, és a gazdag, centrum országok dominálnak felettük. A két szerző szerint e modellen belül elkülöníthetjük a neokolonialista függőségi modellt, a „hamis paradigma” modellt és a dualista fejlődési tézist. E három közül a legelső illeszthető be leginkább a kutatás elméleti keretébe, így a következő bekezdésekben a neokolonialista függőségi modellről esik szó részletesen (Todaro & Smith, 2012, pp. 122-125).

Elsőként azonban azt érdemes tisztázni, mit értünk neokolonializmus alatt. Kwame Nkrumah ghánai politikus a következőképp fogalmazta meg, mit jelent

számára a fogalom: „Egy ország lehet, hogy elméletben függetlenedett volt gyarmattartójától, és a külső szuverenitás minden jegyét magáénak tudhatja, ugyanakkor gazdasági és politikai rendszerét még mindig kívülről irányítják” (Nkrumah, 1965, p. 1). David A. Baldwin a beavatkozás egy XX. századi megfogalmazásaként tekint a neokolonializmusra. Azt vizsgálta, milyen befolyásoló erővel bír a nemzetközi segélyezés, és hogy egy szuverén ország ügyeibe való beavatkozásnak minősül-e. Úgy véli, a nemzetközi segélyt a legjobban úgy lehet leírni, mint egy befolyással bíró beavatkozás. Véleménye szerint félrevezető egy XIX. századi, akkori katonai értelemben használt „beavatkozást” a XX. századi értelemben vizsgálni. Éppen ezért kezdték el használni a neokolonializmus és a gazdasági imperializmus fogalmait (Baldwin, 1969, pp. 425-426).

Visszatérve a neokolonialista függőségi modellhez, a Todaro-Smith szerzőpáros ezt a fajta függőséget a neo-marxista gondolatmenetbe illeszti be. A modell a fejletlenség fennállását a világ egyenlőtlen gazdasági rendszerének evolúciójaként értelmezi. Ez az egyenlőtlen erőviszony a periféria országai számára nehezzé, szinte lehetetlenné teszi a teljes önállóvá válást és függetlenedést (Todaro & Smith, 2012, p. 122). Ebben az értelemben a Samir Amin által megfogalmazott lekapcsolódás nem megvalósítható a rendszerben. Mire érdemes tehát figyelnie a fejlődő országoknak? Todaro és Smith szerint a legjobb út a fejlődő országok számára, ha minél inkább önellátó, és befelé irányuló fejlesztéspolitikát dolgoznak ki, valamint elsősorban más fejlődő országokkal folytatnak külkereskedelmet. Ez azonban stagnálást idézhet elő az egyes országok gazdaságában, mint ahogy az Kína, vagy India esetén volt tapasztalható (Todaro & Smith, 2012, p. 126).

Amiben a neokolonialista modell újat hoz az elméletbe, hogy a fejlődő országok szűk elit rétegei (magas jövedelemmel rendelkezők, politikusok stb.) hogyan viszonyulnak a centrumhoz. Ezek az úgynevezett ügynöki csoportok (comprador groups) együttműködhetnek a centrum országok nagyvállalataival, segélyezési ügynökségeivel, vagy akár nemzetközi szervezetekkel egyaránt. Az elitcsoportok ilyenfajta beavatkozásai sok esetben ellehetetlenítik az országos szintű reformok

bevezetését és végrehajtását, ami a társadalom szélesebb rétegek életminőségének javulásához vezetnének (Todaro & Smith, 2012, pp. 122-123).

A függőségi elméletek azon aspektusai, melyek egyes országok fejletlenségét egy külső tényezőhöz – nevezetesen egy államhoz, vagy egy multinacionális céghez – kötik, a világot egy kapitalista gazdasági viszonyrendszerként értelmezik. Eszerint a magas jövedelmű és magas életszínvonalú országok a centrumban, míg az alacsonyabb jövedelmű és életszínvonalú országok a periférián helyezkednek el. Ezek alapján a kutatásomban megjelölt Franciaország, mint centrumország; Afrika és Elefántcsontpart pedig mint periféria jelenik meg. A Világbank adatai alapján azonban érzékelhető egy változás, miszerint 2007-ben még alacsony jövedelmű országnak minősült Elefántcsontpart, addig 2011-ben már az alacsonyabb közepes jövedelmű országok csoportjába sorolták, és napjainkban is ebbe a kategóriába tartozik (The World Bank, 2021).

1.3. Konstruktivista iskola

A függőségi iskola ellenpontjaként értékelhető a konstruktivista iskola álláspontja a fejlesztési segélyeket illetően. A konstruktivista iskola képviselői szerint a gazdag országoknak, mivel lehetőségük van rá, segíteni kell a szegényebb országokat, hogy állampolgáraik életszínvonalát növelni tudják. A donorországokat ebben az értelemben tehát elsősorban egyfajta önzetlen és altruista jelzőkkel lehet illetni, akik a recipiensország szükségletei alapján osztják ki támogatásaikat. A konstruktivisták egyik kiemelkedő szerzője közé tartozik David Halloran Lumsdaine. Szerinte a nemzetközi segély alapját nem a donorországok politikai és gazdasági érdekei vezérlik, hanem a humanitárius jó szándékuk, amivel a szegénységet kívánják csökkenteni, illetve a békét és a jólétet kívánják előmozdítani (Lumsdaine, 1993, p. 3).

David Halloran Lumsdaine a külföldi segélyezést morális szempontból vizsgálta. *Moral Vision in International Politics: The Foreign aid regime 1949-1989* (1993) című művében részletesen kitér arra, hogyan vált azzá a külföldi segély azzá ami; valamint arra, hogyan tekintenek erre a nemzetközi kapcsolatok egyes iskolái.

Állításai teljesen ellentétesek a függőségi iskola és a világrendszer elmélet képviselőinek elméleteivel. Lumsdaine három fő állítást tesz a külföldi segéllyel kapcsolatban. Egyrészt a külföldi segély nem a donorországok számára fontos gazdasági és politikai recipiensországok felé irányul elsősorban, hanem azokba az országokba, akiknek a leginkább szükségük van rá. Másrészt a segélyek nem a donorországok befolyását igyekeznek maximalizálni a gazdasági fejlődésben. Harmadrészt pedig a segély nem azok felé a recipiensországok felé irányul, melyek szoros gazdasági kapcsolatban állnak egy-egy fejlett országgal, sokkal erősebb korreláció van a segélyezés és a szegénységcsökkentés melletti elköteleződés között (Lumsdaine, 1993, pp. 30-32).

Jelen kutatás mindezen fogalmak, történeti és elméleti keret figyelembevételével arra keresi a választ, hogy 2007 óta az egyes francia kormányok hogyan igyekeznek csökkenteni a függőséget korábbi gyarmati országaikkal. Elemzésem részletesen foglalkozik Elefántcsontpart és Franciaország kapcsolatrendszerével, bemutatva a C2D szerződéseket, az OECD országjelentéseit, a Világbank és az ENSZ adatait, valamint az elefántcsontparti és a francia kormány weboldalainak információit egyaránt.

1.4. Bilaterális és multilaterális forrásallokáció

Ebben a bekezdésben ismertetem a bilaterális (kétoldalú) és multilaterális (többoldalú) forrásallokációt. A téma szempontjából ez azért fontos, mivel szakmai vita tárgyát képezi, hogy a bilaterális segélyezés nagyobb függőséget eredményez-e a donor-recipiens viszonylatban, vagy sem. Jelen dolgozat írójának álláspontja szerint a multilaterális módon történő forrásallokáció csökkenti a függőséget, és visszaszorítja a neokolonialista vád megjelenését, hiszen a multilaterális intézmények gyengítik a donorország és a recipiensország közötti kétoldalú kapcsolatokat. Ennek értelmében a dolgozat ezen része a témában jártas szakértők álláspontjait mutatja be.

Helen Milner szerint a multilaterális csatornákon keresztül a donorországok kevésbé tudnak politikai befolyással lenni a recipiensországokra. Emellett

pozitívumként emeli ki, hogy a multilaterális csatornákon keresztül folyósított támogatásokat hatékonyabban használják fel a recipiensországok. Fő érve azonban, hogy a multilaterális segélyezés azért terjedt el az utóbbi időszakban, mert ez egyfajta bizalomnövelő hatással bír a donorországok adófizetői számára. Ez azt jelenti, hogy a donorországok állampolgárai szerint a bilaterális segélyek sokkal inkább érdekvezéreltek, és nem az önzetlen jó szándék vezeti a donorkat. Ezt a bizalomhiányt ellensúlyozza a multilaterális támogatás, ami Helen Milner szerint valóban a recipiensország javát, és morális érdekeket szolgál (Milner, 2006, pp. 138-139).

Raechelle Mascarenhas és Todd Sandler szerint a kétoldalúan folyósított külföldi segélyezés nagyobb ellenőrzést biztosít a donorország számára a recipiensország intézkedései felett (Mascarenhas & Sandler, 2006, p. 338). Nem szabad ugyanakkor elfelejteni, hogy a multilaterális segélyezés esetében néhány regionális fejlesztési bank például figyelembe veszi és nagyobb eséllyel ad támogatást olyan fejlődő államnak, ami korábban egy tagország gyarmati területe közé tartozott (Neumayer, 2003, p. 111). Ha ezt a felvetést vesszük kiindulási pontnak, akkor a multilaterális fejlesztési intézmények nem csökkentik a volt gyarmati és gyarmattartó országok közötti kétoldalú kapcsolat erősségét, hanem továbbra is fenntartják azt.

1.5. Kölcsön versus adomány

A témával kapcsolatban napjaink egyik fő vitatémája, hogy a fejlesztési segélyezésben a kölcsönnek, vagy az adományelemnek kell meghatározóbbnak lennie. Ez a kérdés nem csupán a szakértőket, de a politikai vezetőket is foglalkoztatta és foglalkoztatja. George W. Bush az Amerikai Egyesült Államok egykori elnöke 2001-ben a Meltzer Bizottságban meghozott javaslatok alapján arra tett ajánlást, miszerint a Világbank, és más nemzetközi fejlesztéssel foglalkozó intézmények jövőbeli hitelezésének akár felét is váltsa fel az adományelem. Ez a felvetés azonban heves vitát váltott ki az Amerikai Egyesült Államok, és az európai donorországok között, mivel Európa nem támogatta az adományelemek növelését (Cordella & Ulku, 2007, pp. 139-140). A következő bekezdésekben

bemutatom, hogy az egyes szakértők hol helyezkednek el a kölcsön vagy adomány vitában.

Jeremy Bulow és Kenneth Rogoff radikális véleményt fogalmazott meg. A szerzőpáros szerint a kölcsönt egész egyszerűen arra használják fel a donorországok, hogy maximalizálni tudják befolyásukat a recipiensországban (Bulow & Rogoff, 2005, p. 394). Ezzel összekapcsolható az OECD szakértői által készített összefoglaló, miszerint a fejlesztési segélyek kölcsöneleme olyan adósságba sodorta a recipiensországokat, ami már nem fenntartható (Cohen, et al., 2007, p. 3). Mindezek alapján nem meglepő, hogy az OECD Franciaországgal kapcsolatban is tett országjelentése arra sarkallta a donorországot, hogy növelje az adományelemet az ODA-n belül.

A kérdést ellentétesen látta ezzel szemben David A. Baldwin és Matthew Odedokun. Baldwin - aki munkájában elsősorban az országok beavatkozásáról és a befolyás megteremtéséről írt - úgy vélte, annak érdekében, hogy a segélyt adó országok befolyását minimalizálják, az adományt fel kell váltani a kölcsönrel. Érvéle szerint ugyanis a segélyezés egy erősen politikailag vezérelt tevékenység. Azzal, hogy az országok áttérnek a kölcsönökre az adományokkal szemben, a segélyezés egy „üzletibb” tevékenység színében fog feltűnni, így szigorúan egy politikától mentes, gazdasági tevékenységgé válik (Baldwin, 1969, p. 434). Matthew Odedokun (2004) empirikus kutatása pedig arra világított rá, hogy a Meltzer Bizottság által kidolgozott javaslat nem feltétlenül hatékony, hiszen azzal, hogy a kölcsönök aránya nem csökken a fejlesztési támogatásokban, azzal a recipiensország pénzügyi fegyelme erősödik és hozzájárul a hatékony intézményrendszer kialakításához (Odedokun, 2004, p. 250).

Tomohisa Hattori a külföldi segély jelentéstartamának újrafogalmazásával foglalkozott. Központi kérdése a korábbi elemzőkkel szemben nem arra irányult, hogy milyen hatást vált ki a külföldi segély, hanem arra, hogy mi is maga a külföldi segély. Kutatásom szempontjából ez azért releváns, mert Hattori részletesen foglalkozik az adomány (grants) és a kölcsön (loans) fogalmával (Hattori, 2001, p. 634).

Arra a kérdésre, hogy mi a külföldi segély, Hattori a következő választ adja: egy viszonzatlan ajándék. (unreciprocated gift) Hattori Marshall Sahlins tipológiáját felhasználva három csoportra osztja a forrásallokációt: gazdasági csere (economic exchange), újraelosztás (redistribution), és adakozás (giving). A gazdasági csere alatt az áruk és szolgáltatások önkéntes transzferét lehet érteni, amit piaci intézmények irányítanak. Az újraelosztás egy központi hatóság általi forráselosztást jelent, előre meghatározott normák szerint. A harmadik típus abban tér el az előző kettőtől, hogy az adakozás nincs semmiféle joghoz és kötelezettséghez kötve. E három típus definícióját követően Hattori azt állítja, a külföldi segélyek legnagyobb része ebben az értelemben az adakozás típusába sorolható bele. A katonai kiadások és a koncesszionális hitelek ezzel ellentétben azonban a gazdasági csere típusba sorolhatók, hiszen a recipiensországoknak visszafizetési kötelezettségük van. Hattori maga is kiemeli, számos tanulmány foglalkozik az adomány és a kölcsön közötti különbségekkel, ez a fajta megközelítés azonban újítást hoz a szakirodalomba (Hattori, 2001, pp. 635-636).

Az OECD definíciója szerint meghatározott ODA (hivatalos fejlesztési támogatás) Hattori értelmezésében tehát egyrészt belesik a gazdasági csere és az adakozás típusába egyaránt (az adományelem és a koncesszionális hitelek együttes megjelenése miatt). Az OECD Franciaország számára kiadott jelentéseiben több alkalommal előtűnik az az ajánlás, miszerint a francia ODA-ban növelni kell az adományelem nagyságát a kölcsönnel szemben (lásd 31. oldal). Ez arra enged következtetni, hogy Franciaország forrásallokációja során előtérbe helyezi a gazdasági cserét az adományozással szemben. Mindezekről részletesen szó esik a második fejezetben.

Ugyan az adakozás nem követeli meg, hogy a recipiensországok bizonyos kötelezettségeket betartsanak, ahogy azt Hattori állítja (Hattori, 2001, p. 636), fontos kiemelni, hogy számos donorország olyan intézmények meglétéhez; vagy az egyes intézményekkel kapcsolatos reformintézkedésekhez kötheti a segélyt, mint a jó kormányzás, jogállamiság, vagy éppen a demokrácia. Mindezekkel kapcsolatban felmerül a kérdés, okoz-e függőséget a segélyezés? A következő fejezet ezt a kérdést fejti ki részletesen.

1.6. Segélyfüggőség

Az egyik legfontosabb kérdés, amiből ki kell indulnunk, a következő: Mi vezérli a donorországokat, hogy támogassák a náluk fejletlenebb területeket? Subhayu Bandyopadhyay és E. Katarina Vermann szerzőpáros állítása szerint az 1960-as évekig volt kiemelkedő indok a fejlesztés, ezt aztán fokozatosan felváltotta a stratégiai érdek (Bandyopadhyay & Vermann, 2013, p. 327).

Viktor Brech és Niklas Potrafke szerint a külföldi segélyezést két motívum vezérelheti: a szükség és az érdek. Míg előbbi a recipiensország szükségleteinek kielégítésére, addig utóbbi a donorország saját érdekeire utal (Brech & Potrafke, 2014, p. 62). Amennyiben e két érdeket beillesztjük a fentebb kidolgozott elméleti keretbe, úgy a függőségi iskola szerint a donorországok érdekvezéreltek, míg a konstruktivista iskola szerint elsősorban a recipiensországok szükségletei vezérlik a fejlett országokat. Subhayu Bandyopadhyay és E. Katarina Vermann, valamint Matthew Odedokun ezt nagyon hasonlóképp fogalmazta meg. Eszerint a donorországot vezérelheti önzetlensége és egyfajta altruizmus, vagy pedig stratégiai érdek (Odedokun, 2004, p. 243) (Bandyopadhyay & Vermann, 2013, p. 334). Ezzel kapcsolatban tett megállapításokat Javed Younas egyaránt, aki szerint a donorországok gazdasági és politikai önérdelkei vezérlik a külföldi segélyek áramlását (Younas, 2008, p. 672).

Todd Moss és szerzőtársai szerint az afrikai kontinens az, ami leginkább függ a nemzetközi segélyektől, és ami a legnagyobb kihívás előtt áll a fejlesztésekkel szemben (Moss, et al., 2005, p. 3). Érdekes megfigyelni, hogy míg egyes szubszaharai országok már három, vagy akár öt évtizede folyamatosan külföldi segélyekben részesülnek, fejlődni mégsem fejlődnek. Éppen ellenkezőleg, válságok, és polgárháborúk dúlnak és dúltak számos afrikai ország területén (Moss, et al., 2005, p. 4). Ezt a problémát Todd Moss és szerzőtársai azzal hozzák összefüggésbe, miszerint a külföldi támogatások elsősorban a recipiensországok politikai elitjének érdekeit szolgálják (Moss, et al., 2005, p. 3). Mossék szerint a segélyfüggőség sok esetben azt jelenti, hogy az egyes fejlődő országok nem arra

összpontosítanak, hogy a kapott pénzből hatékonyan fejlesszék az országot, hanem csupán maga a pénz megléte, ami fontossá válik (Moss, et al., 2005, p. 7).

Ezzel kapcsolatban felmerül, hogy amennyiben a recipiensországok vezetőit nem csak a pénz megléte vezérelné, hanem tisztában lennének azzal, hogy bizonyos feltételek hiánya mellett azt a pénzt elveszítik, vagy meg sem kapják azt, tudatosabban szerveznék meg fejlesztési tevékenységüket. Berhanu Abegaz szerint a fejlesztési támogatások fő célja a működő magánszektor kiépítése és a segélyfüggőség csökkentése. Ehhez pedig arra van szükség, hogy pénz helyett a megfelelő gazdasági gyakorlatot és technológiát adják át a recipiens országok számára. Ehhez pedig elsősorban arra van szükség, hogy partneri és együttműködési kapcsolat alakuljon ki a donor és a recipiens között, ami átlátható és visszakövethető (Abegaz, 2005, p. 441).

Ezzel azonban ellentétben áll a már korábban Todaro és Smith által kifejtett ügynöki csoportok megléte. Franciaország és recipiensországai közötti baráti kapcsolatokon alapuló, klientelista kapcsolatrendszer meglétét bizonyíthatja az Alesina-Dollar szerzőpáros által kiemelt empirikus kutatás eredménye. Eszerint Franciaország számára nem elsődleges fontosságú, hogy demokráciák számára folyósítsanak támogatásokat, fontosabb kritérium ennél, hogy a recipiens korábban francia gyarmat volt-e vagy sem³ (Alesina & Dollar, 2000, p. 18).

Amennyiben pedig e baráti kapcsolatokon alapuló kapcsolatrendszeréről beszélünk, fontos kiemelni a *Françafrique* fogalmát. A fogalom Félix Houphouët-Boigny⁴ nevéhez köthető, aki 1955-ben a *France-Afrique* megnevezést használta, a gyarmattartó ország és afrikai területei között fenntartott szoros kapcsolat leírásához. A francia-afrikai kapcsolatokkal foglalkozó szakértők számára azonban a *Françafrique* fogalma napjainkra egy igen negatív jelentéstartammal bír: 1994-ben François-Xavier Verschave a Félix Houphouët-Boigny által használt fogalmat tovább gondolva alkotta meg a *Françafrique* elnevezést. Ezzel a francia és afrikai vezetők között kialakult korrump, átláthatatlan személyes kapcsolatrendszerre utalt,

³ Ezzel ellentétben áll a François Hollande köztársasági elnöki mandátuma alatti fejlesztési politika, ahol előtérbe került a jó kormányzás, a demokrácia és a jogállamiság, mint feltétel.

⁴ Félix Houphouët-Boigny 1960 és 1993 között töltötte be Elefántcsontpart elnöki tisztségét.

ami az európai ország és az afrikai területek között fennálló kapcsolatrendszerrel hivatott körülírni (Bovcon, 2011, pp. 5-6).

1.7. Kereskedelem és segély

Gyakran ismételt kérdés, hogy vajon a kereskedelem beletartozik-e a segély fogalmába. Amennyiben Tomohisa Hattori definícióját vesszük alapul, úgy gondolom, a két fogalmat külön érdemes kezelni egymástól: míg a kereskedelem a gazdasági csere típusába sorolható, addig a segélyezés az adakozás csoportjába tehető.

Gordon Cumming *Aid to Africa: French and British policies from the Cold War to the New Millennium* című könyvében több szakértő véleményére hivatkozva igyekszik választ adni a kérdésre. Cumming írásában nevesíti Meghna Guhathakurtát, aki szerint a segély abban különbözik a kereskedelemtől, hogy míg a kereskedelem piaci áron ad el és vásárol, addig a segélynél minden esetben beszélnünk kell annak koncesszionális jellegéről. Guhathakurta továbbá kiemeli, hogy míg a kereskedelem cserét foglal magába (és ezáltal partneri viszonyt feltételez – saját megjegyzés), addig a segélyezés „eredendően egyenlőtlen” (Cumming, 2017, p. 16). Ebben az értelmezésben tehát az általam meghatározott hipotézis nem állja meg a helyét, hiszen egy eredendően egyenlőtlen kapcsolatban aligha lehet elmozdulás az alá-fölrendelt viszonyból a partneri kapcsolat felé.

Szintén Gordon Cumming által idézett szerző John White, aki szerint a kereskedelem helyettesíti a segélyt, olyan értelemben, hogy a kevésbé fejlett területeket gazdagabbá teszi azáltal, hogy javítja az elsődleges termékek iránti keresletet, és elősegíti az alacsonyabb költségű ipar fejlődését. Ezáltal pedig White szerint csökkenthető a függőség. Cumming szerint a kereskedelem egy bizonyos szempontból „magasabb rendű”, mint a hivatalos fejlesztési támogatások, mivel a kereskedelem fenntartható, elősegíti az államok önállóvá válását. Ezzel ellentétben a támogatást jótékonykodásként fogják fel, ami adott esetben az előző fejezetben kifejtett segélyfüggőséghez vezethet (Cumming, 2017, p. 16).

Egyes szakértők úgy vélik, a donorország és recipiensország közötti kereskedelmi kapcsolatok nagyban meghatározzák a külföldi támogatások mértékét. Javed Younas szerint nagyobb arányú a bilaterális támogatás azok felé az országok felé, melyek tőkejavakat importálnak. E tőkejavakat pedig elsődlegesen a fejlett donorországok tudják exportálni a recipiensországok felé (Younas, 2008, p. 672). Jean-Claude Berthélémy munkájában azt hangsúlyozta, a segély elmélyítheti a kereskedelmi kapcsolatokat a donor és a recipiens között, hozzátevé, minden donorországnak vannak kereskedelmi érdekei. A donor által juttatott támogatás pedig – ami Berthélémy szerint önérdék-követő – egyértelműen azok felé a kevésbé fejlett országok felé irányul, melyekkel egyébként is szorosak a kereskedelmi kapcsolatai. Ezek alapján a szerző a következőképp csoportosította az államokat: önzetlen donorok, akik kevésbé tekintik fontosnak a kereskedelmi kapcsolatokat; közepesen önérdékkövető „egoista” államok, ahol a kereskedelem nem játszik kiemelkedően fontos szerepet, de jelen van; illetve azok az önérdékkövető, vagy „egoista” államok, ahol a kereskedelmi paraméterek meghatározó jelentőséggel bírnak. Berthélémy szerint Franciaország az utolsó, „egoista” országok közé sorolható be (Berthélémy, 2006, pp. 189-191).

2. A francia segélyezési politika ismérvei és a felmerülő ellentmondások

E fejezet elsődleges célja, hogy ismertesse a francia segélyezési politika leglényegesebb és legérdekesebb jegyeit. Az első bekezdés történelmi kontextusba helyezi a francia forrásallokációt, és kitér az 1957-ben az Európai Gazdasági Közösség által aláírt Római Szerződésekre. Az ezt követő bekezdések alapját a 2007 és 2020 között készült három OECD-jelentés (2008, 2013, 2018) adta. Az ötévente kiadott országjelentések vizsgálják az OECD DAC tagállamainak segélyezéspolitikáját. Kitérnek az ODA-arányára, a megfigyelt változásokra, a segélyek hatékonyságára, az intézményrendszerre, a földrajzi és a szakterületek szerinti forráselosztásra, a bilaterális és multilaterális segélyezés mértékére, vagy éppen a kölcsön és adományelemek arányára. A megfigyelések összefoglalását minden esetben egy sor ajánlás követi, melyek hatását a soron következő

országjelentés szintén minden esetben vizsgálja. Az egyes riportok vizsgálatakor különös figyelmet szenteltem annak bemutatására, hogyan változott az ODA mértéke a 2007 és 2020 közötti időszakban, milyen ellentmondások figyelhetők meg a támogatások kiosztása kapcsán, mi jellemző a multilaterális és bilaterális segélyek eloszlására, valamint arra, hogy milyen arányban oszlik el a francia ODA-n belül a kölcsönelem és az adományelem.

2.1. Történelmi keret

Mi vezérli a donorországokat a forrásallokáció folyamatában? Erre a kérdésre igyekezett választ találni Alberto Alesina és David Dollar *Who gives foreign aid to whom and why?* (1998) című munkájában. Kutatásuk szerint a gyarmati múlt, és a különböző politikai szövetségek adnak alapot a külföldi segélyek transzferéhez. A szerzőpáros állítása szerint a gyarmati múlt nagyban befolyásolja a donorországot abban a döntésében, hogy az adott recipiens országot külföldi segéllyel támogassa (Alesina & Dollar, 2000, p. 1). A donorországoknak azokkal az országokkal van a legerősebb kétoldalú kapcsolata, melyekkel a közös gyarmati múlt összeköti (Alesina & Dollar, 2000, p. 7). Emellett fontos kiemelni azt is, hogy egy gyarmati múlttal rendelkező recipiens ország 72 százalékkal több külföldi támogatást kap, mint azok, melyek nem kerültek gyarmati sorba a XX. században (Alesina & Dollar, 2000, p. 9). A szerzőpáros által meghatározott empiria mellett a francia kormány honlapján, a CICID (Comité Interministériel de la Coopération Internationale et du Développement) által meghatározott top19 földrajzi szempontból prioritást élvező recipiens országot is érdemes figyelembe venni: a tizenkilenc ország közül tizennégy korábban francia gyarmat volt⁵ (MEAE, 2021).

Az, hogy Franciaország számára milyen jelentőséggel bírt a gyarmati területeivel való szoros kapcsolat fenntartása, azt az Európai Gazdasági Közösséget (továbbiakban EGK) megalapozó Római Szerződések is jól tükrözik: A Közösség hat alapító tagja (Benelux államok, Franciaország, Olaszország és az NSZK) 1957-ben írta alá a Római Szerződéseket. Ez pár évvel az afrikai államok függetlenedése

⁵ Benin, Burkina Faso, Comore-szigetek, Csád, Dzsibuti, Guinea, Haiti, Közép-afrikai Köztársaság, Madagaszkár, Mali, Mauritánia, Niger, Szenevál, Togó.

előtt lépett hatályba (1958), így számos olyan elemet tartalmaz, ami figyelembe veszi a tengeren túli területek különleges helyzetét:

A Római Szerződések negyedik melléklete (Annexe IV.) felsorolja, melyek azok a területek, amelyek e különleges kapcsolatrendszer részévé váltak. Ebbe a státuszba esik Nyugat-Afrika, és benne Elefántcsontpart egyaránt. A szerződés bevezetőjében hangsúlyozza, hogy a közösség megerősíti a szolidaritást, és biztosítja a tengeren túli területek fejlődését és felvirágzását. Emellett a Római Szerződések 92. cikk (3/a) bekezdése úgy határoz, hogy a segélyek azon tengeren túli területek felé irányulnak elősorban, ahol az életszínvonal, vagy a munkavállalók száma kifejezetten alacsony. A Római Szerződések a negyedik mellékletben foglalkoznak a tengeren túli területekkel, és azok társadalmi és gazdasági fejlődésével. A Római Szerződések tartalmazznak egy szándéknyilatkozatot arra vonatkozóan, hogy a Nyugat-afrikai Valutaközösségi Frank (továbbiakban FCFA) csoportjához tartozó független országok és az EGK tagállamok között gazdasági, pénzügyi és monetáris jellegű megállapodások és egyezmények születhessenek. A szerződés vonatkozó részei a mellékletben elérhetők francia nyelven.

William Zartman *Europe and Africa: Decolonization or Dependency?* (1976) címet viselő publikációjában úgy értelmezte a Római Szerződések ezen meghatározásait, miszerint a hat tagállam megosztja egymás között a gyarmati múlt előnyeit, és annak terhét. A Római Szerződések az első nyomát mutatták annak, hogy a kétoldalú szoros kapcsolatrendszereket a többoldalú és nemzetközi intézmények által irányított rendszerrel valamiképp oldani lehet (Zartman, 1976, p. 328).

2.2. A francia ODA nagyságának változása

Az egyes országok ODA-arányának elemzésekor a vizsgálat során fontos kiindulópont lehet, hogy milyen célokat tűztek ki maguk elé az egyes donorországok az arányszámot illetően. A fejlett államok 1970-ben az ENSZ keretein belül vállalták, hogy országuk GNI összegének 0,7 százalékát minden

évben a fejlődő államok gazdasági növekedésére fordítják (ENSZ, határozat, 1970, 2626/XXV (43)). A legfrissebb adatok alapján Franciaország 2030-ra érheti el ezt az arányszámot (OECD, 2018, p. 18). Milyen trendek voltak megfigyelhetők az elmúlt időszakban a francia ODA tekintetében? A következő bekezdések erre a kérdésre igyekeznek választ adni, így érthetővé válik az is, miért 2030-ra tűzték ki a 0,7 százalékos arány elérését.

2007-ben Franciaország a harmadik helyet szerezte meg a DAC donorok listájában az ODA nagyságát tekintve, ami megközelítőleg elérte a 9,94 milliárd USA-dollárt (OECD, 2008, p. 39). Az ODA GNI-hoz viszonyított aránya azonban kissé árnyalja a francia segélyezési politikát. Míg 2000 óta az arányszám folyamatosan emelkedett, és 2006-ra elérte a 0,47 százalékot, addig 2007-ben ez a trend megtörni látszott, és 0,39 százalékra csökkent (ezzel a DAC donorok átlagát sem érte el, ami 0,45 százalék volt az időszakban), ezáltal az arányszámokat tekintve Franciaország csupán a tizenegyedik helyet érte el a DAC donorok rangsorában (OECD, 2008, p. 39). Ezek az adatok arra engedtek következtetni, hogy az akkori francia célkitűzés, miszerint 2010-re a 0,51 százalékos arányszámot kellene elérni, nehezen megvalósíthatónak tűnt, tekintve, hogy más donorországokkal együtt a francia gazdaság nehéz kihívások elé nézett 2007 óta. Éppen ezért a francia kormány ekkor a 0,7 százalékos arányszám elérését 2015-re tolta ki (OECD, 2008, p. 14). Annak érdekében, hogy a kitűzött célokhoz a donorország tartani tudja magát, az ODA összegét évről évre emelni kellett volna (OECD, 2008, p. 39). Ennek azonban épp az ellenkezője valósult meg.

A 2008-as globális gazdasági válságot követően Franciaország, csakúgy, mint a világ nagyrésze, nehéz gazdasági helyzetbe került, ez pedig kihatással volt segélyezési politikájára egyaránt (OECD, 2014, p. 11). Számokra lebontva ez azt jelenti, hogy 2010 és 2011 között az ODA nagysága 720 millió USA-dollárral csökkent (2010-es árfolyamot tekintve) (OECD, 2012, pp. 208-209). 2012-ben a nettó francia ODA 12,1 milliárd USA-dollárral volt egyenlő, ami 0,8 százalékos csökkenést mutatott még 2011-hez képest is. Mindennek ellenére a DAC-donorországai közül Franciaország megtartotta negyedik helyét. A GNI-hoz mérten 0,46 százalékos arányszámot produkált, ezzel a tizedik helyet betöltve.

Míndezek alapján már ekkor látszódott, hogy a 0,7 százalékos százalékarányt még 2015-re sem sikerül elérnie az országnak (OECD, 2014, p. 16). Ebben a gazdasági válságban - ahol az érdekek sok esetben összeütköztek – állított fel Franciaország egy nyilvános konzultációs fórumot, mely szakértelmével elősegítette a válság okozta problémák és a fejlesztési támogatások összehangolását⁶ (OECD, 2014, p. 24).

A 2013-as 12 milliárd USA-dollárhoz képest 2016-ra az ODA összege 9,6 milliárd USA-dollárra csökkent. Az ODA GNI-hoz viszonyított mértéke szintén csökkentő tendenciát mutatott. Ahelyett, hogy az arányszám növekedett volna, 2017-ben 0,43 százalékos volt az ODA/GNI arány, míg 2012-ben ez 0,46 százalék volt. Míndezek alapján az ODA mértékét tekintve a DAC donorok közül Franciaország az ötödik helyen állt, ODA/GNI arányt tekintve a tizedik volt a sorban (OECD, 2018, pp. 13-14). A 2017-es elnökválasztást követően Emmanuel Macron köztársasági elnök bejelentette, növelni fogják az ODA mértékét, így 2022-re a 0,55 százalékos ODA/GNI arányszámot tűzte ki maga elé az ország (OECD, 2018, p. 13). Ez a változás iránti elköteleződés abban is megmutatkozott, hogy 2016-hoz képest 14,9 százalékkal növekedett az ODA mértéke 2017-ben (OECD, 2018, p. 319). Amennyiben ezt a tendenciát sikerül tartania az országnak, úgy az első bekezdésben említett 0,7 százalékos arányt 2030-ra elérheti az ország (OECD, 2018, p. 18).

1. táblázat: Francia ODA számokban

Évszám	ODA-nagyság (milliárd USD)	ODA/GNI arány (%)
2007.	9,94	0,39%
2010.	12,9	0,5%
2011.	12,1	0,46%
2016.	9,6	0,38%

⁶ Assises du développement et de la solidarité internationale (OECD, 2014, p. 24).

2017.	11,4	0,43%
-------	------	-------

Forrás: OECD és Világbank adatai alapján, saját szerkesztés

2.3. Mely országok tartoznak a francia fejlesztéspolitika célországai közé?

Franciaország fejlesztéspolitika szempontjából fontos földrajzi prioritásokat jelöl meg. Ennek értelmében 2013 és 2016 között 16 ország szerepelt a listán, amit 2016-ban egy, míg 2018-ban további két országgal bővítettek⁷ (MEAE, 2021). A donorország által meghirdetett fejlesztéspolitika két fontos mozgatórugójaként lehet kiemelni a gyarmati múltat és a legkevésbé fejlett országok támogatását. Ezt azzal lehet alátámasztani, hogy a 2018-as célországokat felsoroló lista 14 országa korábban francia gyarmat volt.⁸ Ezen országok szoros partneri kapcsolatban állnak ma is volt gyarmattartójukkal mind politikai, gazdasági és kulturális értelemben egyaránt (Mindezt elősegíti a francia, mint közös nyelv használata egyaránt) (OECD, 2008, p. 11). Ez pedig a neokolonializmus problémájára hívja fel a nemzetközi közösség figyelmét, hiszen a múlt ennek alapján nagyban befolyásolhatja a jelenkori kapcsolatrendszereket. Mire érdemes tehát figyelnie azoknak a donorországoknak, melyek a XX. században gyarmati területekkel rendelkeztek? Franciaországnak szem előtt kell tartania múltbéli örökségéhez kapcsolódó korlátait és eszközeit (OECD, 2008, pp. 11-12), hiszen kapcsolatainak jellege elsősorban történelmi befolyását tükrözi, ezt azonban a fejlesztési támogatásokkal összhangba kell állítani (OECD, 2008, p. 12). Kérdéses azonban, hogy a múltbéli kapcsolatok nem akadályozzák-e egy esetleges fejlesztési partnerség kialakulását (OECD, 2008, pp. 59-60).

⁷ A 2013-as listán a következő országok szerepelnek: Benin, Burkina Faso, Burundi, Comore-szigetek, Csád, Dzsibuti, Ghána, Guinea, Kongói Demokratikus Köztársaság, Közép-afrikai Köztársaság, Madagaszkár, Mali, Mauritánia, Niger, Szenegál és Togo. 2016-ban a listából kikerült Ghána, helyette pedig bekerült Etiópia és Haiti. 2018-ban a lista Gambiával és Libériával bővült.

⁸ Volt francia gyarmatok a 19 célország közül: Benin, Burkina Faso, Comore-szigetek, Csád, Dzsibuti, Guinea, Haiti, Közép-afrikai Köztársaság, Madagaszkár, Mali, Mauritánia, Niger, Szenegál és Togo.

Érdemes kitérni arra a kérdésre is, mi elsősorban Franciaország érdeke? Az ország elsősorban úgy igyekszik fenntartani globális jelenlétét, hogy a korábbi „befolyási zónáján” (feltehetően volt gyarmati országai területeire utal a kifejezés) túl is kapcsolatot létesít fejlődő országokkal, „gazdasági diplomáciáját” erősítve⁹ (OECD, 2014, p. 11). Ezzel a fajta diplomáciával ugyanakkor Franciaország újra a neokolonialista vádhoz kerülhet közelebb, hiszen ez a fajta gazdasági diplomácia könnyedén a francia érdekek alapját adhatja, és ezáltal kihatással lehetnek a segélyezési támogatások folyósítására (OECD, 2014, p. 14). A gazdasági diplomácia erősítéseként az egyes nagykövetek feladata volt, hogy nyíltan támogassák a francia befektetéseket külföldön, és olyan külföldi befektetésekről tárgyaljanak, ami támogatóan hat a francia foglalkoztatáspolitikára (OECD, 2014, p. 24). A francia kereskedelmi minisztérium azt kérte az ODA forrásallokációja kapcsán, hogy vegyék figyelembe a gazdasági aspektust. Tekintve a 2008-as gazdasági világválság okozta károkat, ez a fajta gazdaságcentrikus érvelés érthetőnek tűnhet a franciák részéről. A segélyezési politika elvi keretrendszerébe azonban már kevésbé fér bele ez az magyarázat, így az OECD határozottan elvetette, hogy a fejlesztési támogatásokat a francia üzleti és gazdasági érdekeknek vessék alá, és továbbra is kiemelt szempontként jelent meg, hogy egyensúlyt és partnerséget kell teremtenie a mindenkori francia kormánynak a recipiensországaival (OECD, 2014, p. 25).

2.4. Intézményrendszer

Jelen kutatásnak nem célja az egész francia intézményrendszert annak teljes komplexitásában bemutatni. Elegendőnek tartom a fontosabb intézmények ismertetését. A francia fejlesztési támogatások rendszerével elsősorban három francia minisztérium foglalkozik. Elsőként ki kell emelni a gazdasági és pénzügyminisztériumot (Ministère de l'Économie et des Finances - MINEF); az európai és külpolitikai ügyekkel foglalkozó minisztériumot (Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères – MEAE); valamint a külkapcsolatokkal és nemzetközi fejlesztéssel foglalkozó minisztériumot (Ministère des Affaires Étrangères et du

⁹ Itt ugyanakkor felmerül, hogy a top 19 célország közül mennyien mégis a befolyási zónán belül vannak.

Développement International - MAEDI). E három intézmény és a további francia minisztériumok számára fenntartott közös platform és bizottság, az úgynevezett Comité Interministériel pour la Coopération et le Développement International, röviden CICID. Az egyes minisztériumok, valamint a CICID által hozott döntések elsősorban az Agence Française de Développement-ba (AFD) futnak össze, ezért is jelenti a francia fejlesztéspolitika sarkalatos pontját ezen intézmény (OECD, 2018, p. 67). Az AFD alapvetően a recipiensország fejlettségi szintje alapján állapítja meg, mekkora az adott hitel koncesszionális szintje. Fontos mozzanata a francia fejlesztési politikának, hogy az AFD tevékenységével Franciaország nyereséget termel, és optimalizálja a rendelkezésre álló források felhasználását, ami elősegítheti az ODA későbbi finanszírozását. Ebből azonban az következik, hogy a legkevésbé fejlett területek ebből a fajta támogatásból kevésbé részesülnek, hiszen, ha hiteleket vennének fel, jó eséllyel eladósodnának (OECD, 2008, p. 41).

2.5. Átláthatóság

Az átláthatóság kérdésköre rendkívül fontos a nemzetközi közösség számára. Ennek egyik fontos mozzanataként lehet megemlíteni a 2011-es Busani Fórumot, melyet a fejlesztési együttműködések hatékonyabbá tétele jegyében rendeztek meg. Számos pont az átláthatóságra, a nyilvánosságra hozatal fontosságára, valamint a korrupció és a tiltott tőkeáramlás elleni harc fontosságára hívja fel a figyelmet (Fourth High level Forum on Aid Effectiveness, 2011). A francia fejlesztéspolitikát számos kritika érte és éri abból a szempontból, hogy a folyamatok nem átláthatóak, valamint volt afrikai gyarmataival sok esetben egy politikai alapokon nyugvó kapcsolatrendszer alakított ki, melyen keresztül igyekeznek befolyásolni az egyes afrikai országok bel-, és külpolitikáját (Françafrique fogalma 1.6. fejezet). A korrupció elleni küzdelemben az ország jelentős lépéseket tett, melyek közül a következőket érdemes kiemelni: korrupcióellenes francia ügynökség felállítása (Agence Française Anticorruption), vagy a Sapin II. törvény hatályba léptetése, melynek célkitűzése a francia pénzügyminisztérium szerint „a francia törvényhozás európai és nemzetközi jogszabályokhoz történő igazítása a

korruptió ellenes harcban, valamint egy pozitív francia kép kialakítása a nemzetközi porondon.”¹⁰ Az intézmények és az indikátorok összetettsége azonban még mindig átláthatatlanná, és nem elszámoltathatóvá teszi a támogatások szétszétását (OECD, 2018, pp. 16-21). A nyilvánossággal kapcsolatban a franciák 83 százaléka gondolta, hogy Franciaország fontos szerepet játszik a fejlődő világban mind a humanitárius segélyek, mind pedig a fejlesztési támogatások területén. Emellett az állampolgárok több, mint fele (54 százaléka) tekintette az ODA-t hatékonynak. Ez az arányszám azonban még tovább növelhető. A francia állampolgárok szerint átláthatóbbá kellene tenni a támogatások rendszerét, és több információt közzétenni. Sokan ugyanis úgy vélik, a támogatások elsősorban politikai érdekeknek és korrupciónak vannak alávetve, így úgymond „elpazarolva” az adófizetők pénzét (OECD, 2008, p. 30). Itt érdemes egy pillanatra visszatekinteni a szakirodalmi áttekintésben nevesített Helen Milnerre és munkásságára. Ő amellet érvelt, hogy a multilaterális csatornákon folyósított támogatások által megnövekszik az állampolgárok fejlesztési támogatásokba vetett bizalma, hiszen szerinte ezek az intézmények kevésbé vannak politikai érdekeknek és korrupciónak alávetve (lásd 1.4. fejezet).

2.6. Bilaterális és multilaterális segélyezés

2011-ben a francia ODA kétharmada bilaterális támogatásokon keresztül lett felhasználva (OECD, 2014, p. 16). Míg Franciaország elsődleges célkitűzései között megtalálható a stabilitás, illetve a jogállamiság megteremtése a recipiensországokban, 2010 és 2011 között bilaterális támogatásainak mindössze 2 százalékát fordította e területekre (OECD, 2014, p. 51). Hasonló trendek figyelhetők meg a szegénységcsökkentés és az egyenlőtlenség elleni küzdelem területén. A válságban lévő országok, vagy onnan kilábaló területek irányába a nettó bilaterális ODA csupán 4 százaléka áramlott. Mindez ellentétben áll azzal, miszerint Franciaország elkötelezett a szegénységcsökkentés, a jogállamiság és az

¹⁰ „[...] porter la législation française aux meilleurs standards européens et internationaux en matière de lutte contre la corruption, et contribuer ainsi à une image positive de la France à l'international.” (saját fordítás) (MEAE, 2021)

egyenlőtlenség elleni harcban, ami elsősorban a legkevésbé fejlett országok számára jelent kihívást (OECD, 2014, p. 50).

A 2005 és 2011 közötti időszakban az első 20 bilaterális támogatást kapó ország közül csupán 6 esett az OECD listája alapján a legkevésbé fejlett országok csoportjába¹¹, 4 a további alacsony jövedelmű országok csoportjába, melyek közül 3 állam¹² 2011-re már az alacsony középjövedelműek közé tartozott¹³ (OECD, 2014, p. 110). 2012 és 2015 között a bilaterális ODA összege csökkent, a jövedelmi szintek szerinti csoportosítás szerint azonban nem következett be változás, így továbbra is a közepes jövedelmű országok voltak az elsőszámú kedvezményezettjei a francia bilaterális ODA-nak. A kétoldalú támogatások legnagyobb része tehát az alacsony vagy magas középjövedelmű recipiensek felé irányultak (OECD, 2018, p. 108). A földrajzi prioritások mellett az egyes szakterületekre folyósított összegek szintén nem a jó irányba mutatnak: míg Franciaország 3 fő szektort nevezett meg, addig ennél jóval több területen igyekszik segítséget nyújtani, ezáltal azonban a segélyezés nem válik hatékonyá (OECD, 2018, p. 55).

Áttérve a multilaterális intézményeken keresztüli támogatások vizsgálatára, a következő adatokat lehet kiemelni. 2007-ben a francia ODA 33 százalékát tették ki e támogatások, ez nagyjából 3,8 milliárd euróval egyenlő összeget jelent. Ezek összege 2009-ig folyamatosan emelkedett (akkor 5,2 milliárd USD értéket ért el), majd 2009 és 2014 között folyamatosan csökkenni látszott (OECD, 2014, p. 110). A mélypontot 2014-ben érte el, akkor a multilaterális ODA nagysága 3,5 milliárd USD körül mozgott, azóta azonban ismét növekvő tendenciának lehetünk tanúi (OECD, 2018, p. 107).

A három legfontosabb nemzetközi intézmény, ahova a francia kormány forrást továbbít, az az Európai Unió, a Világbank és a HIV/AIDS, a tuberkulózis és a malária elleni küzdelmet célzó Globális Alap. (multilaterális segélyek 80 százaléka)

¹¹ Burkina Faso, Haiti, Kongói Demokratikus Köztársaság, Madagaszkár, Mali, Szenegál.

¹² Elefántcsontpart, Nigéria és Vietnám, amelyek 2011 óta alacsony közepes jövedelmű országnak számítanak, valamint Kenya, ami 2013-ban is még a további alacsony jövedelmű országok csoportjának tagja volt.

¹³ Az országcsoporthoz az OECD honlapján megtalálhatók (OECD, 2019).

(OECD, 2014, p. 53). A multilaterális segély fennmaradó része több, mint 150 intézmény között oszlott el, ami a fennmaradó 34 százaléknyi multilaterális ODA szétaprózódásához vezethetett, ami által egyrészt a francia befolyás csökkenhet a fent említett három intézményen kívül; másrészt a hatékonyság romló tendenciát mutathat, ami gátat szab a recipiensországok fejlődése előtt (OECD, 2008, p. 15). Érdekes, hogy az ENSZ és szakosított szervei nem jelennek meg az elsődleges nemzetközi intézmények között, az ide küldött támogatások mértéke ezáltal nem arányos az ország politikai súlyával (ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja), valamint az intézményen belüli befolyását is csökkenti (OECD, 2014, p. 53). Mindez arra mutat rá, hogy a forrásallokáció tekintetében reformokra van szükség a fejlesztéspolitikát illetően. A francia pénzügyminisztérium ennek értelmében évente jelentést tesz a parlament számára a Világbank és az IMF munkájáról, valamint a francia jelenlétről a megnevezett nemzetközi intézményekben. A jelentéseknek eleget téve egy kidolgozottabb fejlesztéspolitikai program alakítható ki mind a multilaterális, mind a bilaterális forrásallokáció terén (OECD, 2008, p. 47).

Emmanuel Macron köztársasági elnöki mandátumának kezdetén kijelentette, hogy a fejlesztési támogatások mértékét növelni fogja elnöki ciklusa alatt. Ezt mutatja, hogy 2017-ben a nettó ODA összege növekedni kezdett az előző évekhez képest, melyet a bilaterális segélyösszeg és a multilaterális segélyösszegek, elsősorban pedig az ENSZ szakosított szervei felé irányított összegek növelésével értek el (OECD, 2018, p. 319). Számokban ez annyit jelent, hogy míg 2011-ben 245 millió USA-dollárt folyósítottak az ENSZ felé; addig 2016-ban 271 millió USA-dollár volt ez az érték (OECD, 2014, p. 108) (OECD, 2018, p. 105). További pozitívumként értékelhető, hogy kidolgozták a Francia Multilaterális Segélyezési Stratégiát a 2017-2021 közötti időszakra, (French Multilateral Aid Strategy 2017-2021), melynek segítségével Franciaországnak sikerült multilaterális segélyezési politikáját megfelelően strukturálni és felépíteni. Amit hiányosságként lehet azonban kiemelni, hogy a stratégiából nem derül ki, a donorország mennyire lesz képes jövőbeni kapcsolatait megfelelő struktúra mentén kialakítani, így továbbra is

elvárás, hogy 2021-et követően széleskörű platformon egyeztessen partnereivel (OECD, 2018, pp. 19-20).

2.7. Kölcsön versus adomány

A fejezet utolsó részében a kölcsön és adományelemek arányát vizsgálom a francia ODA-n belül. A francia együttműködés három területet emelt ki prioritásként a 2007-ig tartó időszakban: gazdasági növekedés, szegénységcsökkentés és a globális közösségi javak elérésének megteremtése (OECD, 2008, p. 12). A szegénységcsökkentés, mint prioritás arra engedne következtetni, hogy az ODA-n belül magas az adományelem mértéke, hiszen a célzott országokban még a koncesszionális hitelek esetén is fennáll annak a veszélye, hogy az adott ország eladósodik. Ennek ellenére azonban az látszik, hogy 2006-ban a hitelek az ország bilaterális támogatásainak mintegy kétharmadát tették ki (OECD, 2008, p. 14).

A DAC többi donorországához képest Franciaország ODA arányában magas a kölcsönelem az adományelemhez képest, és ez az arányszám fokozatosan növekszik. A francia fejlesztéspolitika két jellegzetessége közül itt már nem a gyarmati múlt, hanem a közepes jövedelmű recipiensországok kerülnek előtérbe, hiszen a kölcsönök legnagyobb része elsősorban közepes jövedelmű országok felé irányul: elsősorban infrastrukturális és városfejlesztési programok valósulnak meg a kölcsönökből. A hitelek alapvetően a gazdasági tevékenység serkentését segítik elő, míg az adományok jórészt a társadalmi szolgáltatások fejlesztését célozzák (OECD, 2008, pp. 41-42).

A 2008-as globális gazdasági válság következményeit figyelembe véve azt lehet elmondani, hogy a kölcsön-, és adományelem arányáról szóló kérdés egyre fontosabbá vált. A kölcsönök aránya a bilaterális forrásallokáción belül 2008 óta folyamatosan növekedett, 2011-ben a vállalt kötelezettségek 40 százalékát tették ki, mindezt annak ellenére, hogy az egyes nemzetközi intézmények ennek ellenkezőjét kérték ajánlásaikban a donorországtól. Miért lehet problémás a kölcsön, főként a 2010-es évek elején? A kölcsönök sokkal kevésbé kiszámíthatók egy olyan válságos környezetben, mint ami 2008 után jellemző volt a

világgazdaságban (OECD, 2014, p. 17). E kölcsönök elsősorban a közepes jövedelmű országok felé áramolnak (termelési szektorok fejlesztése, klímaváltozás elleni küzdelem), így 2011-ben az összes francia bilaterális ODA 67 százaléka ezekbe az országokba, valamint csupán egy alacsony jövedelmi szintet elérő országba (Kongói Demokratikus Köztársaság) került (OECD, 2014, p. 16). Mindez olyan problémát vethet fel, miszerint Franciaország kevésbé tud segítséget nyújtani a szegény, vagy krízishelyzetben lévő országok számára (OECD, 2014, p. 16): olyan szektorokat lehet itt kiemelni, mint a kormányzás minősége vagy egyes társadalmi szolgáltatások. Ezek pedig pontosan azok a területek, amik mellett a donorország alapvetően elköteleződött (OECD, 2014, p. 45). François Hollande volt köztársasági elnök szerint például a támogatások kritériumaként meg kell jelennie az emberi jogok tiszteletben tartásának és a demokráciának (Melly & Darracq, 2013, p. 12). Amíg azonban a francia ODA-ban a kölcsönök maradnak túlsúlyban, és elsősorban a közepes jövedelmű államokat igyekeznek támogatni, addig ez a kritérium nem minden esetben tűnik relevánsnak.

Míg a kitűzött célok elérése érdekében (0,55 százalékos GNI/ODA arány elérése 2022-re) elengedhetetlenek bizonyul az adományelem növelése az ODA-arányban, addig az adatok nem mutatnak előrelépést a témával kapcsolatban (OECD, 2018, p. 18). 2016-ban a teljes ODA 28 százalékát, míg a bilaterális ODA 44 százalékát kölcsönök tették ki. Ennek elsődleges oka az AFD üzleti modelljében keresendő, melynek alapja, hogy Franciaország kölcsönökkel támogatja a középjövedelmű országokat és a jövedelmező szektorokat (OECD, 2018, p. 21).

2.8. Összefoglalás

Mik tehát a francia fejlesztéspolitika legfontosabb motívumai? Egyrészt a gyarmati örökség vitathatatlanul meghatározza a szakpolitika egyes jegyeit. Úgy vélem, az ország felismerte a volt gyarmati országokkal való kapcsolatának érzékenységét. Ennek megoldására Franciaország egyrészt új donorok bevonásával igyekszik befolyását csökkenteni azokon a területeken, ahol gyarmati politikát folytatott a XX. században. Szerepvállalását másrészt úgy csökkenti, hogy a donorok közötti

vezető szerep betöltése helyett sok esetben inkább a háttérbe húzódik annak ellenére is, hogy szakértelme feljogosítaná egy-egy ország fejlesztéspolitikai koordinációjára. A szélsőséges álláspontok helyett azonban az országnak meg kell találnia az arany középutat, ami ebben az esetben a következőt jelenti elsősorban: a kétoldalú kapcsolatok párbeszéd irányába mozdítása, donorkoordináció anélkül, hogy Franciaország saját magát kivonná a felelősség alól (OECD, 2008, p. 19). Ennek értelmében nem arra van szükség, hogy az ország kivonja magát a volt gyarmati területek fejlesztéspolitikája alól, – amit egyébként nem is tett meg – hanem a szakpolitika átgondolt megszervezését és strukturálását kell első helyre emelni, valamint kihasználni az ország szakértelmét a politikai és baráti kapcsolatokra építés helyett. Amennyiben ez megvalósul, úgy Franciaország felvállalhatja a vezető szerepet azokban a recipiensországokban, melyekkel kapcsolata a XX. századig visszavezethető. Mindezt úgy, hogy szorosan együttműködik a többi donorországgal (OECD, 2008, p. 66), hiszen átvitt értelemben „komparatív előnye” van a többi donorhoz képest (OECD, 2008, p. 15). Amennyiben ez a szakmai és együttműködési alapokon nyugvó politika megvalósul, úgy elkerülhetővé válhat a neokolonialista vád megjelenése egyaránt. Nem szabad ugyanakkor azokat a területeket sem elfelejteni, melyek a „segélyezés szempontjából mellőzött területekként”¹⁴ (OECD, 2008, p. 20) jelennek meg a nemzetközi szinten. Itt ugyanis több esetben Franciaország egyedüli donorországgént van jelen. A fentiekből levonva a következtetést pedig már könnyen belátható, hogy ezeknél az eseteknél a függőség kialakulásának esélye megnövekszik. Az OECD ugyan felhívja a figyelmet Franciaország gyarmati örökségére és annak hatásaira, nem utasítja el, hogy az ország profitáljon a korábban kialakított kapcsolatrendszeréből a donorközösségen belül (OECD, 2008, p. 15).

Másik kiemelkedő jegyként emelhető ki a középjövedelmű recipiensországok támogatásának elsődlegessége. Míg az ország elkötelezettnek tűnik a legkevésbé fejlett országok megsegítésén, addig a gyakorlat ennek ellenkezőjét mutatja. A 19 prioritást élvező ország közül az összes ország az OECD besorolása alapján a

¹⁴ „aid orphans” – saját fordítás (OECD, 2008, p. 20). A jelentés nem nevesíti ezeket a területeket.

legfejletlenebb országok csoportjába tartozik. Ennek ellenére az adatok szerint a kétoldalú ODA legnagyobb arányát az alacsony közepes jövedelmű országok számára különítették el 2016-ban (30,3 százalék), míg mindössze 14 százalékot fordítottak a megjelölt célországok számára. Ez az arány jóval alacsonyabb a DAC-donorok átlagához képest, ami 2016-ban 21,9 százalék volt (OECD, 2018, p. 320). Emellett a célországként megjelölt országok egyike sem tartozott Franciaország első 10 legjobban támogatott recipiens országa közé, azok mindegyike közepes jövedelmű ország volt (OECD, 2018, p. 21). 2013 és 2016 között a célországok közül mindössze 3 jelent meg Franciaország első 20 legjobban támogatott országa között: Guinea, Mali és Szenegál (OECD, 2018, pp. 42-107). Mindezek ellenére Franciaország úgy gondolja, „a legkevésbé fejlett országoknak továbbra is a központban kell maradniuk a fejlesztési együttműködés témakörében”¹⁵ (OECD, 2018, p. 318).

Következtetésképp elmondható, hogy Franciaország, ha nem is mondja ki közvetlenül, - sőt tulajdonképp inkább ennek ellenkezőjét állítja saját fejlesztéspolitikájáról - de elsősorban a közepes jövedelmű országokat támogatja. Ezért is lehetséges az, hogy Elefántcsontpart, mivel 2011 óta az alacsony közepes jövedelmű országok csoportjába tartozik az OECD DAC listája alapján, Franciaország első tíz donorországá között szerepel. Mindezt úgy, hogy a 19 prioritást élvező ország között nem szerepel.

A 2008-as gazdasági világválság fontos fordulópontra jelentett az ország fejlesztéspolitikájában. A krízist követő időszak elsősorban azt mutatta, hogy a gazdasági érdekek erősítése első helyen szerepelt a francia külpolitikában, lezoritva a recipiensországok szükségleteit. Ezt támasztja alá a „gazdasági diplomácia” meghirdetése, a nagykövetek általi francia beruházások népszerűsítése, a kölcsönelem magas szinten tartása a francia ODA-n belül, és a középjövedelmű országok elsődleges támogatása. A gazdasági érdek felé történő elmozdulás következtében a kölcsönelem ahelyett, hogy csökkenne, továbbra is növekszik a francia ODA-n belül. Ezáltal pedig az ország politikai befolyása

¹⁵ „[...] it believes that least developed countries should remain at the core of development co-operation efforts.” (saját fordítás) (OECD, 2018, p. 318.).

csökkenhet az egyes válság sújtotta régiókban, ahol elsősorban az adományok által szerezhetne befolyást a donorország (OECD, 2014, p. 45.). Ez alapján tehát az adományelem mértéke növeli az adott donorország befolyását a recipiensországban. Ez a megállapítás alátámasztja David A. Baldwin állítását, miszerint ahogy az adományelem aránya csökken, úgy csökken a beavatkozás mértéke – és ezáltal a függőség - azokban a fejlődő országokban, melyeket a „sérülékeny országok” csoportjába sorolhatunk¹⁶ (Fragile States Index, 2018). A „gazdasági diplomácia” elősegítheti továbbá, hogy az adott recipiensország betagozódjon a világgazdasági tevékenységekbe és aktív részévé váljon a globális kereskedelemnek. Ez pedig alátámaszthatja a szakirodalmi áttekintőben tárgyalt Jean-Claude Berthélémy felvetését: Franciaország az „egoista” államok közé tartozik abban az értelemben, hogy az ország előnyben részesíti a támogatások szétosztásánál azokat az országokat, akikkel aktív kereskedelempolitikát folytat (Berthélémy, 2006, p. 191).

Amennyiben az ország növelné az adományelem mértékét, feltételezhetően több figyelmet fordítana azokra az országokra, melyeket célországként jelölt meg, így a segélyezési politikát végig kísérő ellentmondás feloldhatóvá válna. Mivel azonban 1) az ország alapvetően érdekevezérelt politikát folytat a vizsgált területen, 2) az AFD modellje eltér az OECD által tett ajánlásoktól, valamint 3) a vizsgált időszakban nem történt változás a kérdést illetően, nem látszik, hogy Franciaország elkötelezett lenne szakpolitikájának megváltoztatásában. Ez annyiból problémás, mint ahogy arról korábban is szó esett, hogy az elmélet és a gyakorlat nagymértékben eltér egymástól, így felmerülhet egy olyan vád is Franciaországgal szemben, miszerint látszatpolitikát folytat a segélyezési területen.

3. Elefántcsontpart, mint Franciaország afrikai fejlesztéspolitikájának ékköve?

A szakirodalmi áttekintést és a francia segélyezési politika főbb vonásainak bemutatását követően a harmadik fejezet azt vizsgálja, hol áll Elefántcsontpart

¹⁶ A sérülékeny országok definíciója a Fragile States Index oldalán megtalálható.

ebben a donor-recipient kapcsolatrendszerben. A fejezet elsőként általános képet ad Elefántcsontpartról, majd bemutatja, hogy 2007 és 2020 között melyek voltak azok a legfontosabb fejlesztési lépések, ahol Franciaország is jelen volt, és mit eredményezett ez a függőségi kapcsolatokat tekintve.

Elefántcsontpart 1960-as függetlenségét követően napjainkig szoros kapcsolatot tart fenn Franciaországgal. A donorország fejlesztési politikájának két sajátossága – amit az előző fejezetben kiemeltem – jól ráilleszhető Elefántcsontpartra: gyarmati ország volt a XX. században, 2011 óta pedig az alsó közepes jövedelmű országcsoportok közé sorolják. Az ország azonban a francia recipientek közül kivételt képez abban az értelemben, hogy a fejlesztési támogatásainak legnagyobb része adomány formájában érkezik az országba (SEEK Development, 2018, p. 14).

3.1. Elefántcsontpart gyarmati öröksége

Elefántcsontpart, csakúgy, mint a legtöbb afrikai ország, 1960-ban nyerte el függetlenségét Franciaországtól. Ebben a bekezdésben összefoglalom, hogy a gyarmati időszak alatt Franciaország hogyan befolyásolta az ország belpolitikáját, és hogy ennek milyen hatásai lehetnek a jelenkorra nézve.

Az ország 1842 és 1960 között volt francia gyarmat, nevét szintén Franciaországtól kapta. A gyarmati időszakot követően egészen napjainkig erős a kapcsolat a volt gyarmati és gyarmattartó ország között. A terület neve azt mutatja, a gyarmatosító hatalom nem egy nemzetként, hanem csupán partmenti területekként, kereskedelemre alkalmas közösségként, vagy egész egyszerűen csak, mint kizsákmányolható területként tekintett Afrika partjaira. Emellett az itt élők kényszermunkának voltak kitéve a francia gyarmatosítók által (Todaro & Smith, 2012, pp. 250-251). Elefántcsontpart azonban az „1930-as évek óta a francia-afrikai gazdasági kapcsolatok egyik legsikeresebb országa volt a *Françafrique* szívében”¹⁷ (Moncrieff, 2012, p. 27). Az idézett cikk kiemeli többek között az anyaországon kívül élő francia munkások (expatriáltak); a francia gazdasági és

¹⁷ „Since the 1930s Côte d’Ivoire was the most economically successful of France’s African colonies [...]” (Moncrieff, 2012, p. 27).

katonai jelenlét; illetve a francia tisztségviselők és tanácsadók befolyását az országban (Moncrieff, 2012, p. 28).

Az intézményi örökség negatívan hathatott az ország fejlődésére. A franciák saját szabály- és intézményrendszerüket ültették át gyarmataikba, ami aztán a gyarmati rendszer felszámolása utáni időszakban (1960-at követően) is fennmaradt az országban. Ez azzal járt együtt, hogy a fékek és egyensúlyok rendszere nem alakult ki Elefántcsontparton (Todaro & Smith, 2012, p. 253). Ezt a Transparency International által mért magas Korruptió Érzékelési Index (CPI – Corruption Perceptions Index) is magyarázhatja¹⁸ (Transparency International, 2020). A francia gyarmatokon kialakult autoriter kormányzati rendszerekből mára meglehetősen nehéz lehet kilépni. A vezetői önérdék által kialakított hálózati rendszer pedig ismételtelen a Todaro-Smith által megfogalmazott ügynöki csoportokat érintő elméleti keretbe illeszthető be. Összefoglalva tehát az ország gyarmati múltja nagyban meghatározza jelenkori működését, és magyarázatot adhat az egyes problémák kialakulására.

Félix Houphouët-Boigny 1993-as halálát követően az ország számos politikai krízisen esett át, legutóbb a 2010-es elnöki választást követően. Mi történt ekkor az országban? A két elnökjelölt Laurent Gbagbo, - aki 2000 óta töltötte be az elnöki tisztséget - valamint Alassane Outtarra volt. A választás azonban nem hozott azonnali eredményt. Míg az elefántcsontparti független választó bizottság és a nemzetközi közösség is Alassane Outtarát ismerte el elnöknek, addig az elefántcsontparti alkotmánytanács Laurent Gbagbót hirdette meg győztesnek. Mindezek következtében a nyugat-afrikai ország rendkívül megosztottá vált, és az ellentétek tragikus kimenetelűvé váltak, az ország pedig magára vonta a nemzetközi közösség figyelmét, akiknek segítségével végül az ország déli részét elfoglaló Laurent Gbagbót sikerült elfogni (Dozon, 2011, pp. 7-9). A válságot követően Alassane Outtara azonban láthatóan újfent stabilitást hozott az ország életébe.

¹⁸ A vizsgált időszakot áttekintve az látható, hogy 2011-ben volt a korruptió helyzet a legrosszabb az országban. A CPI 183 országot vizsgált, ebből Elefántcsontpart csupán a 154. helyet szerezte meg. (Az első helyen a világ legkevésbé korruptabb, míg utolsó helyén a legkorruptabb terület áll.) 2020-ban valamit javított a helyzetén, a 180 vizsgált terület közül a 104. helyen szerepelt.

Problémás lehet azonban, hogy 2020-ban harmadjára is elindult a választásokon, - és meg is nyerte azt - annak ellenére, hogy Elefántcsontpart III. Köztársaságának Alkotmányának 55. cikke kimondja: „A köztársasági elnököt öt évre választják általános, közvetlen választójog alapján. Csupán egyszer jogosult az újraválasztásra.”¹⁹ (Elefántcsontpart III. Köztársaságának Alkotmánya, 2016, (55)). Mindez olyan kérdéseket vethet fel, hogy a jövőben mennyire lesz ez hatással a jogállamiságra, vagy a demokráciára, ezzel kapcsolatban pedig a fejlesztési támogatások mértékére. Tekintve azonban, hogy az afrikai ország Franciaországgal mindig is pozitív kapcsolatot ápolt, valamint az Alesina-Dollar szerzőpáros által megfogalmazott empiriát (a gyarmati múlt elsődlegessége a demokrácia meglétével szemben), nem törvényszerű, hogy a fejlesztési támogatások mértéke apadni fog a franciák részéről. Ezzel kapcsolatban azonban biztos állítást ebben az időszakban nem tehetünk, a felvetés későbbi kutatás tárgyát képezheti.

3.2. Elefántcsontpart fejlettségi szintjének bemutatása

Ez az alfejezet arra szolgál, hogy betekintést nyújtson a nyugat-afrikai ország fejlettségi szintjébe. Ehhez a Világbank fejlettségi indexét (WDI – World Development Index) és az ENSZ Fejlesztési Programjának (UNDP) adatait használtam fel. E mérőszámok alapján felvázolható milyen (volt) a vizsgált időszak alatt Elefántcsontpart belföldi helyzete. Ennek bemutatására olyan indikátorokat vettem alapul, mint a GNI/fő vásárlóerő paritás alapján; GINI index; férfiak és nők közötti egyenlőtlenség mértéke; egészségügy helyzete; írni olvasni tudók száma; mezőgazdasági adatok; infrastruktúra és közlekedés; városi lakosság száma és az urbanizáció mértéke. A kutatás ideje alatt a 2020-as adatok még nem álltak rendelkezésre a Világbank oldalán. Ezen indikátorok vizsgálata nem nyújt teljeskörű betekintést Elefántcsontpart tényleges fejlettségi szintjére. Azon indikátorok kerülnek elsősorban bemutatásra, melyekre a francia segélyezési politika is prioritásként tekint (MEAE, 2019). Az elsődleges kérdés, amire a

¹⁹ Az elefántcsontparti alkotmány vonatkozó része eredeti nyelven a mellékletben olvasható.

fejlettségi szint vizsgálatakor a választ keresem az az, hogy Elefántcsontpart fejlődik-e vagy sem.

Éppen ezért az adatok vizsgálatát megelőzően fontos tisztázni azt a kérdést, mit tekinthetünk fejlődésnek, és mit növekedésnek: B. C. Smith szerint különbséget kell tenni humán és gazdasági fejlődés; valamint a növekedés-orientált és a humántőke-központú fejlesztés között. A Világbank a növekedés-orientált fejlesztést, míg az ENSZ a humán tőkét helyezi előtérbe (Smith, 2007, p. 12). B. C. Smith szerint a fejlesztés nem valósul meg mindaddig, míg a politikai körülmények és feltételek nem megfelelőek. Ezáltal pedig a gazdasági reformok sem lehetnek hatékonyak, hiszen a politikai vezetők korrupctak és önérdékkövetők lehetnek (Smith, 2007, p. 3). Ahogyan arról korábban is szó esett, a segélyfüggőség elsősorban azért alakul ki, mert a recipiensország elsősorban nem a hatékony fejlesztést, hanem magát a pénzt látja az egyes transzferekben.

A gazdasági értelemben vett fejlődés egy ország gazdagságát veszi alapul, elsődleges indikátorai pedig a GNP (bruttó nemzeti termék) és a GDP (bruttó hazai termék). A humán fejlesztés ezzel ellentétben egy ország társadalmi fejlettségi szintjét vizsgálja, olyan adatok alapján, mint iskolázottság, nemek közötti egyenlőtlenségek, várható élettartam, HDI (Smith, 2007, pp. 12-13).

A vizsgált szakirodalmak abban is különbséget tesznek, hogy a donorország a gazdasági növekedést, vagy a humán tőke fejlesztését tekinti elsődlegesnek (Cordella & Ulku, 2007, p. 151). Javed Younas szerint a donorországok előbbre valónak tekintik az emberi jogok védelmét, vagy éppen a csecsemőhalandóság megfékezését, mint az adott recipiensország gazdasági mutatóinak javítását (Younas, 2008, p. 672). Jean-Claude Berthélémy arra a következtetésre jutott, miszerint a bilaterális donorok nem kifejezetten foglalkoznak a recipiensországok fejlettségi szintjével. Ezt azzal támasztotta alá, miszerint kevés kapcsolat fedezhető fel a forrásallokáció nagysága és az olyan fejlettségi mutatók eredményei között, mint a születéskor várható élettartam, írni-olvasni tudók száma, vagy éppen a gyermek halálozási ráta stb., vagyis azok a mutatók, melyek elsősorban a humán fejlettségi szintet mérik (Berthélémy, 2006, pp. 184-185).

A 2019-es G7 csúcstalálkozó elnöki posztját Franciaország töltötte be. A csúcstalálkozón kiemelt prioritási pontjai a következők voltak: harc az egyenlőtlenségek ellen; a G7 országok és Afrika közötti partneri kapcsolat erősítése; klíma, és környezetvédelem; digitális átalakulás és mesterséges intelligencia fejlesztése. Mindezek közül az egyenlőtlenségek elleni harc kiemelkedett a Biarritz-i Csúcstalálkozón (MEAE, 2019). Az ehhez kapcsolható indikátor egyrészről a GINI-index, ami a jövedelem és a vagyon eloszlásának mérésére szolgál; vagy a CPIA nemek közötti egyenlőséget mérő indexe. Elefántcsontpart GINI-indexe viszonylag magasnak tekinthető (2015-ben 41,5), ez alapján pedig a jövedelem és a vagyon közötti különbségek meghatározók a nyugat-afrikai ország társadalmán belül. Amennyiben a szomszédos országokkal hasonlítjuk össze az indexet, jól látszik, hogy ha nem is kimagaslóan, de Elefántcsontpart rosszul teljesít az index tekintetében, hiszen öt szomszédjából négy megelőzi, egyedül Ghána teljesített rosszabbul nála (2016-ban 43,5). A nemek közötti egyenlőség indikátora szerint a vizsgált időszakban romlott a férfiak és nők közötti egyenlőtlenség. Míg 2007 és 2012 között az egytől hatig tartó skálán Elefántcsontpart 2,5-ös értéket ért el, addig 2013 és 2019 között ez az érték elérte a 3-at.²⁰

Az egészségügyi kiadások tekintetében romló tendencia figyelhető meg. Míg 2008-ban a GDP 6,3 százalékát tették ki az egészségügyi kiadások, addig 2018-ban ez az arányszám 4,2 százalékra esett vissza. Az írni-olvasni tudók száma az egészségüggyel ellentétben azonban javuló tendenciákat mutat, ugyanakkor még így is rendkívül alacsony: 2012-ben a 15 év feletti lakosok körében 40,98 százalék volt az írni-olvasni tudók száma, 2018-ra ez elérte a 47,17 százalékot. A térségben ez a százalékos arány nem számít kiemelkedőnek, a szomszédos Ghána esetében azonban magas arányszámról beszélhetünk az írni-olvasni tudók számát illetően: 79 százalék 2018-ban. Az ENSZ Fejlesztési Programja által felhasznált humán

²⁰ A CPIA nemek közötti egyenlőséget mérő skáláján az 1-es érték az alacsony, a 6-os a magas egyenlőtlenséget mutatja.

tőke fejlettségét mérő index²¹ (Human Development Index – HDI) alapján Elefántcsontpart az alacsony fejlettségű országcsoportba tartozik. Csakúgy, mint az előzőekben vizsgált adatok, a HDI is lassú mértékben növekszik csupán az afrikai országban, de még így is alacsonyan marad (2019-ben 0,538-as értéket ért el) (UNDP, 2020, p. 349).

Alsó közepes jövedelmű ország lévén úgy gondolom a kutatás szempontjából érdemes az olyan indikátorokat is figyelembe venni, mint az infrastruktúra, közlekedés, mezőgazdasági szektor vizsgálata, már csak azért is, mert Elefántcsontpart kormányzati honlapjából az derült ki, hogy Franciaország elsősorban infrastrukturális segítséget igyekszik biztosítani az afrikai ország számára.

A GNI/fő (konstans USA-dollárban mérve) 2012 óta folyamatosan növekedett, 2019-ben 1681,49 USA-dollár volt. A térségben Elefántcsontpartot szintén csupán Ghána tudta túlszárnyalni, ahol 1829 USA dollár volt a GNI/fő 2019-ben. A városi lakosság szintén folyamatosan növekedni látszik, már az elefántcsontparti lakosság több, mint a fele városokban él (2019-ben az összlakosság 51,24 százaléka). Feltételezésem szerint ezzel fordítottan arányos képet mutat a mezőgazdaság: mivel egyre többen élnek a városban, a mezőgazdaság egyre kevesebb részét teszi ki az ország GDP-jének. A Világbank indikátorai azonban nem erősítették meg feltételezésem. A vizsgált időszakban a mezőgazdaság GDP-aránya nem a városi lakossággal ellentétesen mozgott, sőt, a rendelkezésre álló adatok szerint 2017 óta, ha minimálisan is, de növekszik a mezőgazdaság.²² Az infrastruktúra tekintetében a logisztikai teljesítményt vizsgáló indexet vettem alapul.²³ Eszerint Elefántcsontpart közepesen teljesít. 2007 óta szinte folyamatosan fejlődik az infrastruktúra, azonban még 2018-ban sem érte el a skála

²¹ A HDI egy összetett indikátor, vagyis több elemből áll össze: egészségügy, tudás és életszínvonal. Az indikátor egy 0 és 1 közötti skálán mozog, minél magasabb az érték, annál magasabb a humán tőke fejlettsége az adott országban (UNDP, 2021).

²² Fontosnak tartom hozzátenni, hogy a mezőgazdaságra más külső tényezők is nagy hatással vannak, így például az időjárási viszonyok. Éppen ezért pedig nem lehet tisztán párhuzamot vonni a városi lakosság és a mezőgazdasági számok között.

²³ Logistics performance index: kereskedelemmel és közlekedéssel kapcsolatos infrastruktúra minőségére utal. A skála egyes értéke az alacsony, ötös értéke a magas minőségi infrastruktúrára utal.

hármastól. (2018-ban 2,89-es értékről számolt be a Világbank.) A közzétett információk a Világbank World Development Indicators adataira hivatkoznak (Világbank, 2021).

2. táblázat: Elefántcsontpart és szomszédos országainak főbb fejlettségi indikátorai

	Elefánt- csont- part	Burkina Faso	Ghána	Guinea	Mali	Libéria
<i>Gini-index</i>	41,5 (2015)	35,3 (2014)	43,5 (2016)	33,7 (2012)	33 (2009)	35,3 (2016)
<i>CPIA nemek közötti egyenlőség (1 = alacsony; 6 = magas)</i>	3 (2019)	3,5 (2019)	4 (2019)	3 (2019)	2,5 (2019)	3 (2019)
<i>Egészségügyi kiadások (GDP %- arányában)</i>	4,2% (2018)	5,6% (2018)	3,5% (2018)	3,9% (2018)	3,8% (2018)	6,7% (2018)
<i>Írni olvasni tudók száma (a 15 év feletti lakosság %- arányában)</i>	47,1% (2018)	41,2% (2018)	79% (2018)	32% (2014)	35,5% (2018)	48,3% (2017)
<i>Humán tőke fejlettségi szint (HDI) (0 = alacsony; 1 = magas)</i>	0,54 (2019)	0,452 (2019)	0,611 (2019)	0,477 (2019)	0,434 (2019)	0,48 (2019)

<i>GNI/fő</i> (konstans 2010- es USD-ben)	1681 (2019)	785 (2019)	1829 (2019)	926 (2020)	728 (2020)	430,5 (2020)
<i>Városi lakosság</i> <i>aránya (teljes</i> <i>lakosság %-</i> <i>arányában)</i>	51,2% (2019)	30,6% (2020)	57,3% (2020)	36,9% (2020)	44% (2020)	52% (2020)
<i>Mezőgazdaság,</i> <i>erdőgazdaság és</i> <i>halászat (GDP</i> <i>%-arányában)</i>	20,7% (2019)	20,4% (2020)	18,2% (2020)	23,7% (2020)	36,1% (2020)	42,6% (2020)
<i>Logisztikai</i> <i>teljesítményt</i> <i>vizsgáló index</i> (1 = alacsony; 5 = magas)	2,89 (2018)	2,4 (2018)	2,57 (2018)	2,7 (2018)	3,08 (2018)	2,05 (2018)

Forrás: Az OECD és az ENSZ nyomán, saját szerkesztés. A zárójelben feltüntetett évszám minden esetben a legutolsó rendelkezésre álló adat évszámát mutatja.

A vizsgált adatok arra engednek következtetni, hogy az ország gazdasága növekszik (GNI/fő adatok alapján), az írni-olvasni tudók számának lassú növekedése, az egészségügyi kiadások alacsony aránya, a magas GINI-index azonban mind arról árulkodik, hogy ez a növekedés nem hozott, vagy csak nagyon lassú arányban hoz fejlődést a nyugat-afrikai ország számára. A táblázat alapján elmondható, hogy a térségben Elefántcsontpart és Ghána az a két ország, melyek a legjobb mutatókkal rendelkeznek.

3.3. Kereskedelmi kapcsolat a donor és a recipiens között

A fejlettségi mutatók mellett úgy gondolom érdemes kitérni a két ország közötti kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokra, már csak azért is, mivel Franciaországot

a kereskedelem és a segélyezés szempontjából az „egoista” országok közé sorolják (Berthélémy, 2006, p. 191). 2019-ben Franciaország összes kereskedelmi partnere közül Elefántcsontpart az ötvenhatodik helyet érte el, míg az afrikai-indiai óceáni régiót tekintve a második legfontosabb partner volt. A régió francia exportjának 10,6 százaléka a nyugat-afrikai országba kerül. Elefántcsontpart benne van abban a negyven országban, ahol Franciaország elsősorban befektetéseket realizál (MEAE, 2020).

A kétoldalú kapcsolatok tekintetében a következő adatok emelhetők ki:²⁴ míg a legfrissebb adatok alapján a francia export mértéke növekedett 2019 első félévé és 2020 első szemesztere között, addig az Elefántcsontpart felől Franciaországba érkező import csökkenni látszik. 2010 és 2019 között a francia export jóval meghaladta a francia importot, ugyanakkor 2018 óta a francia import értéke látványosan növekedni kezdett, míg a francia export Elefántcsontpart felé stagnálni látszik. Az export- és importcikkek tekintetében a 2019-es adatok alapján a következőket lehet elmondani: az Elefántcsontpartra érkező francia export közül kiemelendők a mechanikai, elektronikai és informatikai felszerelések (25,7 százalék); második helyen a mezőgazdasági, erdőgazdálkodási és halászati termékek állnak (20,3 százalék), míg harmadik helyen a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek állnak (14,1 százalék). Az Elefántcsontpartról Franciaországba érkező termékeket a következőképp lehet jellemezni: elsősorban mezőgazdasági és halászati, erdőgazdálkodási termékekről beszélhetünk (46,4 százalék), második helyen a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek (39,9 százalék), míg harmadik helyen a természetes szénhidrogének és egyéb ipari termékek állnak (12,1 százalék). A francia vállalatok külföldi leányvállalatait tekintve 2016-ban 212 darabot regisztráltak Elefántcsontpart területén (MEF, 2020).

A befektetésekkel kapcsolatban érdemes kiemelni a nemzetközi francia kereskedelmi és iparkamarák (CCI – Chambres de Commerce et d’Industrie Françaises à l’International) tevékenységét, melyet 1907-ben alapítottak, és ma összesen 95 országban van jelen (CCI, 2021). Az intézmény 1992 óta működik

²⁴ Jelen adatok a francia pénzügyminisztérium (Ministère de l’Économie, des Finance et de la Relance) adataira hivatkoznak.

Elefántcsontparton, és legfőbb célja, hogy partneri kapcsolatot alakítson ki a francia és az elefántcsontparti vállalatok és cégek között. Ebbe beletartozik a gazdasági szereplők védelme, különböző képzések és szakmai találkozók megszervezése egyaránt. A CCI elkötelezett a fejlesztésben egyaránt, és arra biztatja az elefántcsontparti gazdaság szereplőket, hogy minél többen részt vegyenek a piacon és ezáltal részeseivé váljanak a frankofón gazdasági közösségnek egyaránt (CCI France-Côte d'Ivoire, 2021).

A francia befektetések állománya 2194 millió eurót tett ki 2019-ben, ez 20 százalékkal kevesebb, mint 2014-ben volt. Az elefántcsontparti befektetések ezzel szemben növekedni látszanak Franciaországban: a befektetési állomány 865 millió euróra növekedett 2019-ben, míg 2014-ben csupán 153 millió euró volt. Az ország így a harmincadik legnagyobb befektető Franciaországban (MEAE, 2020). Véleményem szerint a befektetési adatok és az elefántcsontparti befektetések aránya azt támasztják alá, hogy egyre kevésbé beszélhetünk alá-fölrendelt viszonyról, és egyre inkább – ha nem is teljesen egyenrangú – partnerekké válik a két ország.

3. táblázat: Főbb import- és exporttermékek a két ország között

Főbb importtermékek Franciaországból		Főbb exporttermékek Franciaországba	
mechanikai, elektronikai és informatikai termékek	25,7%	mezőgazdasági, erdőgazdálkodási és halászati termékek	46,4%
mezőgazdasági, erdőgazdálkodási és halászati termékek	20,3%	mezőgazdaság és élelmiszerek	39,9%
mezőgazdaság és élelmiszerek	14,1%	természetes szénhidrogének	12,1%

Forrás: MEF adatai nyomán, saját szerkesztés

Ahogy arról már a szakirodalmi áttekintőben is szó esett, Franciaország esetében összefüggés figyelhető meg a kereskedelmi partnerek és a bilaterális recipiensországok között. (lásd 1.7. bekezdés). Emellett azt is fontos kiemelni, hogy Franciaország elsősorban középjövedelmű országok számára folyósít ODA támogatásokat. Az OECD és a WTO két évente összegyűjtik, az egyes recipiensországoknak melyek a legfőbb kereskedelmi mutatói, és kik az elsődleges donorok az ország számára (Aid for Trade). Az alábbi információk elsősorban ezekből a jelentésekből származnak. Az adatok Elefántcsontpart esetében azt mutatják, hogy Franciaország akkor került be az első öt legfőbb kereskedelmi partner közé, mikor a nyugat-afrikai ország az alsó közepes jövedelmű országok csoportjába került (tehát 2011-et követően). Ezek alapján az export adatokat tekintve Franciaország 2013-ban, 2015-ben és 2017-ben is a negyedik legfontosabb partnere volt Elefántcsontpartnak. Az importot vizsgálva pedig 2013-ban a negyedik, 2015-ben és 2017-ben pedig a második legfontosabb ország volt (OECD/WTO, 2011; OECD/WTO, 2013; OECD/WTO, 2015; OECD/WTO, 2017; OECD/WTO, 2019).

Ahogy az a szakirodalmi áttekintőben is megjelent, Samir Amin a világgazdaságról való lekapcsolódás fogalmával kötötte össze a perifériaországok fejlődését, ugyanakkor az egyenlőtlen erőviszonyok a teljes függetlenedést és önállóság kialakítását szinte lehetetlenné teszik (lásd 1.2.). Ezzel kapcsolatban a Todaro-Smith szerzőpáros az egyes fejlődő országok közötti külkereskedelem fontosságára hívják fel a figyelmet (lásd 1.2.). Ezzel egyetértésben fogalmazott meg ajánlást az OECD egyaránt, miszerint Elefántcsontpartnak nagyobb figyelmet kellene fordítania a regionális kooperációra és integrációra. A rendelkezésre álló adatok alapján az látszik, hogy Elefántcsontpart kevésbé használta ki a régió adta kereskedelmi lehetőségeket. Az ECOWAS²⁵ tagállamai felé irányított export aránya 2011-ben körülbelül 20 százalék körül mozgott, míg a világ többi részébe áramlott az export körülbelül 80 százaléka. 2011 óta azonban ez a trend

²⁵ Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közössége, melyet 1975-ben alapítottak meg, alapító okirata a Lagosi Egyezmény. Jelenleg tizenöt tagja van (ECOWAS, 2016).

megváltozni látszik, és egyre élénkebb a kereskedelem a nyugati-afrikai országokkal (OECD, 2016, p. 24).

Mit jelent ez pontosabban? 2013-ban és 2015-ben Nigéria volt az elsőszámú importőre az országnak, 2017-re lecsúszott a harmadik helyre. Az elefántcsontparti exportot tekintve 2013-ban Ghána az első, Nigéria pedig a harmadik helyen szerepelt (OECD/WTO, 2015; OECD/WTO, 2017; OECD/WTO, 2019). Az egyes ECOWAS országok főbb kereskedelmi partnereinek vizsgálatát követően azt lehet elmondani, Elefántcsontpart elsődleges partnere Burkina Faso, Gambia, Mali és Szenegál (OECD/WTO, 2015; OECD/WTO, 2017; OECD/WTO, 2019). Az elemzés során azonban nem állhatunk meg itt. Amennyiben Elefántcsontpart legfőbb kereskedelmi partnereit vesszük sorra, a kiemelt országokon kívül továbbra is az Európai Unió – és benne Franciaország –, valamint az Amerikai Egyesült Államok, és egyre inkább Kína jelenik meg az első öt legfontosabb partner között (OECD/WTO, 2015; OECD/WTO, 2017; OECD/WTO, 2019).

A régió kívüli kereskedelempolitika elmondható nem csupán Elefántcsontpartról, de az ECOWAS többi tagállamáról egyaránt. A tizenöt ECOWAS-tagállam számára – a rendelkezésre álló adatok alapján – 2010-ig az Európai Unió elsődleges import- és exportcél volt. 2010-től kezdődően egyre több ország legfőbb import- és exportországaik között jelentek meg a régió belüli országok, valamint Kína. Az Európai Unió 2014-ben partnerségi megállapodást (Economic Partnership Agreement) írt alá 16 nyugat-afrikai országgal, az ECOWAS-szal és az UEMOA-val²⁶ közösen. Az együttműködés célja, hogy a nyugat-afrikai régiót minél inkább bevonják a világgazdasági folyamatokba, a két regionális szervezet kooperációban való részvételével pedig a regionális integrációt igyekeznek előmozdítani (Európai Bizottság, 2017). Az európai országok közül elsősorban azok az országok jelennek meg kereskedelmi partnerként, akik gyarmattartó országok voltak a XX. században: Franciaország, Hollandia, Spanyolország, egyes országok esetén pedig az Egyesült Királyság és Portugália, ők azonban kevésbé

²⁶ Nyugat-afrikai Gazdasági és Monetáris Unió

hangsúlyosak. (OECD/WTO, 2011; OECD/WTO, 2013; OECD/WTO, 2015; OECD/WTO, 2017; OECD/WTO, 2019).

Az ECOWAS 15 országa közül 9-ben meghatározó a francia import, míg mindössze 4 ország realizált exportkereskedelmet Franciaország felé. A donorország tehát erősen jelen van a nyugat-afrikai gazdaságokban, ami nem is lehet meglepő, tekintve, hogy ezen országok nagyrésze korábban gyarmati birodalmának részét képezte, ezáltal a korábban jelölt „befolyási zóna” részét képezik, valamint alátámasztja, hogy a „gazdasági diplomácia” fontos része a francia külpolitikának. Az alábbi táblázat összefoglalja, melyek a francia külkereskedelem szempontjából leginkább meghatározó ECOWAS-országok. (OECD/WTO, 2011; OECD/WTO, 2013; OECD/WTO, 2015; OECD/WTO, 2017; OECD/WTO, 2019).

4. táblázat: A gyarmati múlt és a kereskedelmi kapcsolatok közötti összefüggés

	Francia gyarmat	Angol gyarmat
Franciaországból érkező import	Benin, Burkina Faso, Elefántcsontpart, Mali, Szenegál, Guinea, Niger, Togo	Gambia
Franciaország felé irányított export	Burkina Faso, Elefántcsontpart, Niger	Nigéria

Forrás: Az Aid for Trade beszámoló nyomán, saját szerkesztés

Érdekes, hogy a táblázatban szereplő országok közül csupán Elefántcsontpart és Nigéria tartozik az alsó közepes jövedelmű országok csoportjába, a többi az OECD besorolása szerint a legkevésbé fejlett területek közé sorolható. Amennyiben ezeket az országokat aszerint vizsgáljuk meg, hogy beletartoznak-e

Franciaország legfőbb recipiensországai közé, akkor azt láthatjuk, hogy a tíz ország közül csupán kettő, Elefántcsontpart, és Szenegál tartozott bele a 2008 és 2009-es, valamint a 2018 és 2019-es időszakban az elsőszámú recipiensországek csoportjába (OECD, 2021). Milyen következtetéseket lehet ebből elvonni? Elsőként azt, hogy az adatok alátámasztják, Franciaország elsősorban nem a legkevésbé fejlett országok számára nyújt támogatást az ODA keretén belül, hanem a közepes jövedelmű országok számára. Másrészt meg kell jegyezni, hogy ezeket a legkevésbé fejlett nyugat-afrikai régiókat kereskedelem útján igyekszik Franciaország támogatni, hiszen a régió kereskedelempolitikájának meghatározó részét képezi Franciaország. Az ECOWAS tagállamai között lezajló kereskedelmi mutatókból az látszik, hogy ugyan növekedett a regionális kereskedelmi aktivitás, az elsőszámú partnerek továbbra is a fejlett világ országai. Ehhez hozzájárulhat az is, hogy a környező országok elsőszámú exporttermékei egyes esetekben átfedésben vannak egymással, (például: arany, kőolaj) így Elefántcsontpart, és a többi nyugat-afrikai országok is a regionális piacon kívüli felvevőpiacot kereshetnek.

Az ECOWAS példája ugyanakkor nem támasztja alá azt a korábbi felvetést, miszerint Franciaország a kereskedelem és a nemzetközi fejlesztés összefüggésében „egoista” politikát folytatna. Sokkal inkább az látszik, hogy e régió legkevésbé fejlett országait francia importtal igyekszik támogatni, míg a közepes jövedelmű országok számára nyújt fejlesztéspolitikai támogatást (OECD, 2021).

4. A francia sajátosságként értékelhető C2D szerződések hatása a donor és a recipiens kapcsolatrendszerére

Az elemzés utolsó része az adósságkezelési program bemutatásával, a C2D szerződésekkel foglalkozik. Elsőként betekintést nyújt a szerződések természetébe, bemutatja, kik részesülhetnek a francia ODA ezen speciális eleméből, valamint bemutatja, milyen kritikák érik e mechanizmust. Az ezt követő alfejezet már Elefántcsontpart vonatkozásában ismerteti a C2D legfőbb jegyeit,

így megválaszolva a kutatási kérdést, miszerint hogyan jelenik meg a függőségi viszony a két ország fejlesztéspolitikai kapcsolatrendszerében.

4.1. Mit takar a C2D szerződés, és kik részesülhetnek belőle?

A francia fejlesztéspolitikai rendszer sajátját képezik az úgynevezett C2D szerződések. A szerződés hosszabb megnevezése a Contrat de désendettement et de développement, ami tulajdonképpen egy adósságcsökkentési és fejlesztési szerződést jelent. A C2D-t annak érdekében hozták létre, hogy a leginkább eladósodott országokat támogassák, hiszen ezek az országok óriási adósságuk miatt nem tudnak fejlődni (AFD, 2021). A fejlett országok közössége ennek orvoslására hozta létre a HIPC Initiative-ot (Heavily Indebted Poor Countries), melynek lényege, hogy fenntartható szintre csökkentse a szóban forgó államok adósságát és elkerülje az adósság túlterhelését (Abrego & Ross, 2001, p. 4). Franciaország 1996-ban tett ígéretet arra vonatkozóan, hogy a HIPC csoportjába tartozó országokkal szemben eltörli az ODÁ-val kapcsolatos követeléseit (AFD, 2021).

A C2D program lényege, hogy a HIPC kezdeményezésének lejártát követően további kétoldalú programok formájában támogatja az egyes országokat (République de Côte d'Ivoire, 2014). Ennek értelmében egy erősen eladósodott ország adósságának egy részét eltörlik, másik részét azonban továbbra is fizetnie kell. Amint ebből a fennmaradó adósságból egy bizonyos összeget visszafizet, ezt követően a C2D program keretében a visszafizetett összeggel egyenlő értékű, konkrét projektet támogató fejlesztési támogatást biztosít Franciaország az adott ország számára, adomány formájában (AFD, 2021). A kölcsön kifizetése és annak adomány formájában történő visszafizetése között meglehetősen rövid idő telik el, nagyjából mindössze 15 nap (MAEDI, 2016, p. 10). A C2D szerződések központi eleme tehát, hogy a fennmaradó adósságot nem egy összegben, hanem fokozatosan törlik el, egy előre meghatározott ütemterv szerint (MAEDI, 2016, p. 11). A HIPC kezdeményezés alá tartozó országok összesen mintegy 5,33 milliárd euró adósságot halmoztak fel Franciaország felé. Ez az összeg mintegy 1,66

milliárd euróval csökkent a C2D szerződéseknek köszönhetően (MAEDI, 2016, p. 7).

A C2D szerződéseket azonban számos kritika éri. Az első összeget 2001-ben folyósították Mozambik számára (MAEDI, 2016, p. 14). Májig 22 állammal kötött C2D szerződéseket Franciaország (AFD, 2021). Az egyik kihívás, amire reagálnia kell ennek a francia speciális támogatási formának, az az, hogy a hivatalos fejlesztési támogatáson belül csupán egyfajta kiegészítő jelleggel bírhat. A külügyi és nemzetközi fejlesztési minisztérium (továbbiakban MAEDI) azonban arra a megállapításra jutott, hogy ehhez az alapelvhez nem minden esetben tudták tartani magukat a szerződések (MAEDI, 2016, pp. 24-25). Másrészt fel kell tenni a kérdést, hogy nem minősül-e ez a mechanizmus csupán egyfajta „újrahasznosítási folyamatnak” (Jahshan, 2017, p. 28). Mindez összefügg az addicionalitás elvével, amit a C2D szerződéseken belül nem tudtak garantálni, vagyis nincs biztosíték arra, hogy a mechanizmus által visszakapott összegben felül az adott recipiens rendelkezik további fejlesztési támogatással (Jahshan, 2017, p. 28).

A szerződések kapcsán szintén felmerül a már sokat tárgyalt francia befolyás kérdése egyaránt, ami elsősorban abban nyilvánul meg, hogy az egyes országokban mely szakterületeket támogassa Franciaország elsősorban a szerződések által. A MAEDI a francia jelentlet szükségességét azzal magyarázza, hogy szükséges a francia fejlesztési ügynökség (AFD) szakértelme ahhoz, hogy minél hatékonyabban ki tudják osztani a C2D támogatásokat (MAEDI, 2016, p. 19).

A szerződéseket illetően egy ellentét figyelhető meg a francia kormány és a civil közösség között. Míg az egyes francia NGO-k elkötelezettek a szerződések felülvizsgálatában és felügyeletében, a MAEDI állítása szerint ezek az NGO-k nem elég hatékonyak a globális szinten: ennek oka lehet módszertani, legitimációs, vagy akár politikai egyaránt (MAEDI, 2016, pp. 20-21). A minisztérium által közzétett dokumentumra reagált La Plateforme Française Dette & Développement, ami egy összesen 29 szervezetből és szakszervezetből álló csoportosulás, melyet annak reményében hoztak létre, hogy segíthetik a leginkább eladósodott fejlődő országokat (La Plateforme Française Dette et

Développement, 2007). Az egyesülés elsődleges kritikái között megtaláljuk a C2D mechanizmus kapcsán az információk hiányával, a folyamatos politikai nyomással, az előkészületekben való részvétel hiányával kapcsolatos megjegyzéseket (La Plateforme Française Dette et Développement, 2016).

4.2. Elefántcsontpart, mint a C2D szerződések egyik legnagyobb nyertese

A C2D szerződések általános ismertetését, és a vele szemben megfogalmazott főbb kritikák bemutatását követően ez az alfejezet egy konkrét országot, nevezetesen pedig Elefántcsontpart példáján keresztül igyekszik tovább elemezni a francia fejlesztéspolitika e speciális elemét.

Milyen kettősség jellemzi a francia bilaterális támogatások ezen motívumát? Első megállapításként a következő fogalmazható meg: annak ellenére, hogy az egyes recipiensországok részleteiben visszafizetik a fennmaradó adósságállományukat, a pénz úgy mond „visszaforgatásával” mégis számos fejlesztési támogatáshoz juthatnak a francia állam által. Fontos észrevétel azonban, és kérdésként felmerül, hogy ezáltal nem tartja-e fent továbbra is a függőségi viszonyt a donorország a recipienssel. Ugyanennyi pénz érkezne-e ezekbe a recipiensországokba akkor is, ha nem lenne hiteltartozásuk Franciaország felé, vagy ha a teljes adósságállomány eltörlésre került volna? A C2D mechanizmusával tulajdonképpen Franciaország is profitál. Az ODA adományelemeként elszámolandó C2D összegeket az adott időszakra valójában nem a francia államnak kell előteremtenie, hiszen az az összeg a recipiensország számláján van a visszafizetés idejéig. Feltehető egy további kérdés, miszerint minek tekintsük valójában a C2D program által finanszírozott pénzeket? Valóban adomány-e, vagy egy jól álcázott kölcsönről van szó? A kutatás a továbbiakban ezekre a kérdésekre keresi a választ, így eljutva a végső konklúzióig, miszerint elsősorban a függőséget, vagy a partnerséget erősíti-e ez a mechanizmus Elefántcsontpart esetében.

Mint ahogy arról az Elefántcsontpart bemutatásáról szóló részben szó esett, a 2010-es elnökválasztást követően számos válságon esett át a nyugat-afrikai ország,

melynek következtében a francia katonai jelenlét is erős volt az országban (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 116). Alassane Outtara 2010-es elnökké választását követően ez a katonai jelenlét egyre inkább egy fejlesztési, pénzügyi és adminisztrációs jelenlétté változott át, melynek keretében Franciaország elkezdte kidolgozni a nyugat-afrikai ország számára adósságkezelési és segélyezési tervét, így megszületett az első C2D szerződés (Moncrieff, 2012, p. 31). A mechanizmus az Elefántcsontparti Nemzeti Fejlesztési Terv 2012-2015 (Plan National de Développement 2012-2015) részét képezte (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 116). A nyugat-afrikai ország 2012 júniusában került ki a HIPC kezdeményezés alól, így ezt követően meg is köthette első C2D szerződését Franciaországgal. Az adósság kezelésével kapcsolatos intézkedések szerint a könnyítés mintegy 3,8 milliárd euróval egyenértékű. Ebből az összegből 913 millió eurót teljesen elengedett a francia állam, míg a fennmaradó 2,9 milliárd eurót a C2D mechanizmusa szerint kezelik (République de Côte d'Ivoire, 2018). A nyugat-afrikai országgal 2020-ig kettő C2D szerződést írt alá Franciaország, a 2012-2015 és a 2014-2020 közötti időszakban, összesen mintegy 1 milliárd 755 millió euró értékben. A második szerződés a C2D addigi történelmének legnagyobb összegű támogatását jelentette (Dupré, 2013, p. 33), mintegy 1,125 milliárd euró értékben (MAEDI, 2016, p. 14). A szerződések megírását követő évben megfogalmazódott a kérdés, hogy nem lehetne-e az adósság egyszerű eltörlésének aránya és a költségvetési támogatások aránya magasabb, míg a C2D szerződésekben foglalt összegek aránya alacsonyabb. Franciaország azonban ezt nem támogatta, az elefántcsontparti kapacitások hiánya és a magas bizalmi kockázat miatt (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 37).

A C2D mechanizmus elsősorban olyan fejlesztési projekteket hivatott elősegíteni, melyek a szegénységcsökkentéshez kapcsolódnak. Emellett azonban nagy figyelmet fordít azokra az országokra egyaránt, melyek a középjövedelmű országok csoportjának tagjai, és az Afrikai Valutaközösségi Frank tagjai. Mint ahogyan az már többször előkerült az elemzés kapcsán, Elefántcsontpart 2011 óta az alsó középjövedelmű országnak minősül, valamint a valutaközösség tagja, így mondhatni tökéletesen beleillik a szerződések profiljába (MAEDI, 2016, p. 17). A

C2D szerződésből profitáló országokat 3 csoportba osztják fel, elsősorban aszerint, hogy mekkora összegről állapodtak meg a szerződés megkötésekor. Ez alapján az első csoport a szabványon kívüli országok csoportja („hors normes”), akikkel a legnagyobb összegű C2D szerződéseket írják alá. A második csoportba azok az országok kerülnek, melyeket a C2D szerződések átlagos összegével támogatnak, és jellemző rájuk az ágazati támogatások sokfélesége. A harmadik csoportba a legkevesebb összeget kapó országokat csoportosítják, és akiket elsősorban multilaterális keretek között támogat Franciaország. Az alábbi táblázat a MAEDI alapján összefoglalja, hogy az egyes országok melyik csoportba esnek (MAEDI, 2016, p. 16).

5. táblázat: C2D szerződések összege alapján meghatározott országcsoportok

	Szabványon kívüli országok	C2D normál finanszírozásban részesülő országai	Integrált és egyszerűsített C2D
Országok	Kamerun, Elefántcsontpart	Kongó, Guinea, Mauritánia, Mozambik, Kongói Demokratikus Köztársaság	Bolívia, Burundi, Ghána, Honduras, Libéria, Madagaszkár, Malawi, Nicaragua, Uganda, Ruanda, Tanzánia

Forrás: MAEDI&MEF&AFD nyomán, p.34

Nem meglepő, hogy Elefántcsontpart a szabvány nélküli országok csoportjába tartozik, hiszen ahogy arról a korábbi bekezdés is beszámolt, a nyugat-afrikai ország kapta meg az eddigi legnagyobb összegű C2D támogatást. Mindez egyben azt is jelenti tehát, hogy Franciaország felé jelentős adóssággal rendelkezik az ország. Kamerunnal együtt a C2D szerződések összegének majdnem 80 százalékát teszik ki (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 34). Az ezzel a két országgal megkötött szerződéseknek köszönhető elsősorban, hogy az ODA

adományelemén belül a C2D szerződések összegének aránya 2006 óta fokozatosan növekszik, és 2013-ban elérte az 51,4 százalékot, amiből pedig aztán következik a fokozódó addicionalitási probléma egyaránt (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 91).

A MAEDI beszámolója szerint a C2D elsősorban három szektort jelöl meg, melyen belül projekteket finanszíroz. Ez a három ágazat pedig az infrastrukturális, valamint az oktatással és egészségüggyel kapcsolatos projekteket jelenti elsősorban. Amennyiben az alábbi táblázatot megtekintjük, melyek voltak Elefántcsontpart esetében a legfőbb támogatott területek az első, illetve a második C2D szerződés kapcsán, az látszik, hogy ennél egy jóval szélesebb körű ágazati támogatásról beszélhetünk. Mindezt a francia minisztérium azzal magyarázza, minél nagyobb a C2D összege, annál több szektor támogatására van lehetőség (MAEDI, 2016, p. 16). Elefántcsontpart esetében tehát az első C2D szerződés keretében 8, míg a második időszakban 9 ágazatot támogattak.

6. táblázat: Az első és a második C2D szerződésekből származó összegek szektoronkénti eloszlása Elefántcsontparton

Szektor	C2D 1.	C2D 2.	Teljes összeg	%
Céltzott költségvetési támogatás	65,89	178,94	244,83	21%
Közlekedési infrastruktúra	100,1	125,29	225,39	20%
Oktatás, Képzés, Munkahelyteremtés	61	148,25	209,25	18%
Városfejlesztés, Vízellátás	56,51	77,24	133,75	12%
Mezőgazdaság, Vidékfejlesztés, Biodiverzitás	51,83	81,67	133,5	12%
Egészségügy, Szociális védelem	50,3	56,42	106,72	9%
Jog és jogállamiság	15,09	40,67	55,76	5%
Tanulmányok	12,53	9,84	22,37	2%
Leszerelt katonák szakmai reintegrációja		19,68	19,68	2%

Forrás: Elefántcsontpart C2D honlapja, utolsó megtekintés: 2021. március 31.

A minisztérium érvelése logikus, hiszen Elefántcsontpart esetében olyan óriási összegű támogatásról van szó, aminek bizonyos területekre koncentrálása adott esetben óriási különbségeket idézne elő az egyes recipiensországok ágazati politikái között, aminek a későbbiekre nézve akár gazdasági következményei lehetnek, gondolni lehet itt például a fejlettebb és a fejletlenebb szektorban dolgozók bérei közötti különbségek esetleges növekedésére. Így például az egyébként is maga GINI-index aránya hosszútávon akár tovább növekedhet az országban. Az index arányának növekedésének természetesen nem ez lehet az egyedüli kiváltó oka, ugyanakkor hatással lehet annak változására.

A szektorok szerinti támogatások esetében azonban meg kell vizsgálni egy másik érvet is, ami az előző állítással ellentétben éppen a koncentráció mellett szól. Amennyiben ugyanis a franciák által meghatározott 3-4 támogatási szektor helyett 8-9 szektort támogatnak, felmerülhet a szétaprózódás veszélye: eszerint ugyan a fejlesztési támogatások összege meglehetősen nagy, mivel túl sok felé oszlik a pénz, a fejlesztések ezáltal nem lesznek hatékonyak, így a pénzt úgymond „elpazarolták”. Ha megnézzük az elefántcsontparti ágazatok támogatását, az látszik, hogy 5 esetében viszonylag nagyösszegű forrásokról beszélhetünk, míg a maradék 4 szektornál felmerülhet a kérdés, mennyire volt hatékony a forrásallokáció. Ehhez az esetleges problémához hozzájárul az is, hogy az egyes elefántcsontparti minisztériumok milyen kapcsolatot ápolnak a francia AFD-vel, és hogy van-e köztük megfelelő együttműködés (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 117).

Mindemellett az látszik, hogy a C2D szerződések általi támogatások Elefántcsontpart esetében igen tágak, és egyes esetekben nem is feltétlenül lehet a szegénységcsökkentés elvéhez kötni a fejlesztéseket annak ellenére, hogy a C2D mechanizmus egyik prioritása éppen ez lenne. Éppen ezért az AFD egyes esetekben elutasíthat olyan fejlesztési koncepciókat, melyek túlságosan távol állnak a szegénységcsökkentés alapelvétől (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 120).

Mint ahogy arról már szó esett, a hitelek kifizetése és azok adomány formában történő visszafizetése az adott recipiens számára a folyamat érzékenységéhez és összetettségéhez képest gyors lefolyásúnak tekinthető (átlagosan 15 nap). Ez nagyfokú hatékonyságra enged következtetni. Mivel azonban a visszakapott összegeket csupán egy-egy konkrét fejlesztési területre lehet elkölteni, bizonyos szempontból a recipiensország keze meg van kötve. Mi biztosítja emellett azt, hogy egyes ágazatok nem lesznek túl-, vagy éppen alulfinanszírozva? Ennél a pontnál kell elsősorban megjelennie a partnerségnek. Miért? Elsősorban a recipiensország kormányzata az, aki meg tudja határozni, melyek azok az ágazatok, melyeket leginkább támogatni kell. A donorország, és jelen esetben Franciaország, és elsősorban Párizs nem lát rá ilyen távolságból arra, hogy mire van szüksége az egyes recipienseknek. A közösen kialakított, és aztán együtt végigvezetett

forrásallokáció ezt a partneri viszonyt erősítheti. Mi áll az érme másik oldalán? Ahogyan arról már korábban szó esett, Franciaország számára fontos saját érdekeinek előtérbe helyezése az egyes recipiensországok szükségleteihez képest. A C2D szerződések esetében, amennyiben a francia érdekvezéreltség fennáll, úgy előfordulhat, hogy elsősorban olyan ágazati politikák fejlesztését fogja támogatni, melynek kivitelezésében francia cégek és francia munkaerő is részt vállal. Ebben az esetben a fejlesztés önmagában megvalósul, abból nem csupán Elefántcsontpart (vagy bármely más recipiens), de Franciaország is bőven profitál. A következő két bekezdés azt igyekszik bemutatni, hogy az egyes intézmények, NGO-k és elefántcsontparti szervezetek hogyan tudnak részt venni az egyes fejlesztésekben, néhány esetben konkrét fejlesztési projekt megnevezése mellett.

A partnerségi szándékot mutatja, hogy a C2D projektek lebonyolítása a francia és elefántcsontparti intézmények együttműködésével zajlik. Három közösen működtetett intézményt lehet kiemelni a program kapcsán. Az első az irányító és ellenőrző bizottság (Comité d'Orientation et de Suivi - COS-C2D), ami felügyeli a rendelkezésre álló források elosztását; a végrehajtást, valamint nyomon követi az eredményeket. A COS-C2D összesen tizennégy taggal működik, ami közül kilenc elefántcsontparti, míg öt francia tisztségviselő (Elefántcsontpart Elnöki Hivatala, rendelet, 2012, 2012-851 (3)). A bizottságban megfigyelő szerepet tölt be az Európai Unió, az UNDP és a Világbank (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 39). A második intézmény a kétoldalú technikai bizottság (Comité Technique Bilatéral – CTB-C2D), aminek elsődleges feladata a C2D-támogatásra jogosult programok átvizsgálása és jóváhagyása. A harmadik az úgynevezett technikai titkárság (Secrétariat Technique – ST-C2D), ami támogatja az első két intézményt a programok végrehajtásában (République de Côte d'Ivoire, 2014). A C2D-vel elsősorban foglalkozó intézmények összetételéből tehát jól látszik, hogy megjelenik mind az afrikai, mind az európai fél, a nemzetközi intézmények jelenléte pedig egyértelműen erősíti az átláthatóságot.

Az egyes bizottságok mellett kiemelendő, hogy a közúti fejlesztések során például fontos szerep jut az elefántcsontparti Ageroute-nak, melyet elsősorban azért állítottak fel a nyugat-afrikai országban, hogy egy minél korszerűbb – és fejlett

államhoz hasonlító – közútrendszer alakítson ki (Development Aid, 2021). Emellett például a fiatalok munkaerőpiacra történő integrálását elősegítő, 2016-ban megnyíló C2D projekt, - melynek társfinanszírozója a Világbank - olyan intézmények bevonását irányozta elő a projekt folyamataiba, mint az ifjúsági foglalkoztatási ügynökség (AEJ – Agence Emploi Jeunes), egyes szolgáltatási platformok, nemzeti és nemzetközi NGO-k, vagy a már említett Ageroute (AFD, 2016).

A recipiensországok helyzetének feltérképezésében, a támogatott projektet monitorozásában fontos szerepet tölthetnek be akár helyi, de francia civilszervezetek egyaránt. Az elefántcsontparti civil szervezetek azonban kevésbé tudnak együtt dolgozni, ami különös problémát jelentett, hiszen a civilszervezetek országos képviselőin belül belső konfliktusok alakultak ki. Mindez kihatással volt a COS-C2D működésére egyaránt, ahol a francia képviselők felfüggesztették jelenlétüket 2013 októberében (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 38). Ahogyan tehát a minisztériumi jelentésből, és a La Plateforme Française Dette & Développement egyesület reakciójából is látható, a civilszervezetekkel való együttműködés erősítésén még van mit dolgoznia mind a donor, mind pedig a recipiensországnak.

Az additionalitással kapcsolatban továbbá fontos feltenni a kérdést, mi várható a C2D programok lezárását követően? Amennyiben a C2D programok nem tartják meg kiegészítő jellegüket, és az egyes recipiensországok felé irányuló adományelem egyre növekvő hányadát teszik ki, felmerül a kérdés, mennyi pénzt kaphatnak a szerződés lezárását követően az egyes országok. A kérdés másképp is feltehető: mi történik, ha az eladósodott országok visszafizették fennmaradó tartozásaikat Franciaország számára? Különösképp fontos kérdés ez Elefántcsontpart esetében, ahol, mint láttuk, rendkívül fontos szerepet tölt be a C2D. Úgy gondolom ez szintén összefügg a függőség problémájával. Ha sematikusán nézzük a dolgot, amíg a recipiensnek van mit visszafizetnie a donornak, addig támogatják az adott fejlődő ország fejlődését, amint ez megszűnik, a támogatás erőssége is csökkenhet, így a recipiens tulajdonképpen függővé válhat a Franciaország felé visszafizetett kölcsönöktől. A MAEDI

beszámolója szerint azonban 2010 óta fokozatosan ügyelnek a C2D kiegészítő jellegére, így például a 2012-2013-as időszakban a C2D-n kívüli adományok összege magasabb volt, mint 2002-ben (MAEDI, 2016, p. 25).

Elefántcsontpart esetében a 2014 és 2016 közötti adatok azt mutatják, hogy a nyugat-afrikai ország számára nyújtott támogatások mindössze 1,75 százalékát tették ki kölcsönök, a fennmaradó több mint 98 százalékot adományok tették ki, melybe nem számítanak bele az egyszerű adósságelengedéshez kapcsolódó tevékenységek, a C2D szerződésekből támogatott projektek azonban igen (SEEK Development, 2018, p. 14). Mindez magyarázatot nyújt arra, miért magas ennyire az adományelem értéke Elefántcsontparton annak ellenére, hogy Franciaország alapvetően elsősorban a kölcsönöket preferálja az adományelemhez képest. Emellett mivel Elefántcsontpart egy alsó közepes jövedelmű ország, első ránézésre úgy tűnik, hogy a kölcsönök visszafizetése nem okozhat számára gondot. Amennyiben viszont az elmúlt évek alatt felhalmozott adósság mértékét nézzük, egyértelművé válik, hogy nem is feltétlenül lenne szakpolitikai értelemben helyes döntés a kölcsönelem arányának emelése, hiszen az ország ezek nélkül is meglehetősen nagy adósságot halmozott fel. Az OECD éppen ezért is igyekszik arra sarkallni az egyes donorországokat, hogy a kölcsönök helyett az adományelemet helyezték előtérbe, hiszen a hitelek felhalmozódásával egy-egy recipiensország könnyen adósságválságba kerülhet (Cohen, et al., 2007, p. 3).

Nem szabad elfelejteni ugyanakkor, hogy egy bizonyos idő elteltével a C2D szerződések maguktól fognak megszűnni. Ez azonban még a jövő kérdése Elefántcsontpart tekintetében, hiszen 2,9 milliárd eurónyi adósságának visszafizetése még évekbe beletelhet. Az, hogy a C2D szerződések lejártával hogyan alakul a két ország kapcsolatrendszere a fejlesztéspolitikát illetően, egy későbbi kutatás témája lehet, napjainkban azonban még nem indokolt jóslatokba bocsátkozni sem. A C2D programokról szóló francia riport azonban tesz egy utalást erre vonatkozóan, miszerint a szerződések lejártával a képzések erősítésébe és a soft power-be fog elsősorban befekteti a francia állam Elefántcsontparton, így is biztosítva az elkövetkezendő időszakban a francia jelenlétet (MAEDI&MF&AFD, 2016, p. 121).

4.3. Összefoglalás

Elefántcsontpartról rendkívül nehéz lenne megállapítani, vajon milyen fejlődési úton menne végig, ha a XX. században nem lett volna a világ egyik legnagyobb gyarmatbirodalmának része. Ez igaz nem csupán a vizsgált országra, de a térség összes volt francia gyarmatára egyaránt. Franciaország jelenléte, mint ahogy azt a kutatás korábbi részeiben is láthattuk, alapjaiban határozta meg a nyugat-afrikai ország helyzetét, valamint a donorországok között vezető szerephez juttatta az országot, legyen az a nyelv, vagy éppen az egyes intézményrendszerek kialakítása. A történelem során a két ország szoros kapcsolatrendszer alakított ki egymással, legyen szó kereskedelemről, fejlesztéspolitikáról, vagy éppen a francia nyelv fenntartásáról. Ezért jelen állás szerint e kutatás nem tartja valószínűnek, hogy a két ország a jövőben elengedné egymás kezét, sem azt, hogy meghatározó mértékben csökkenne viszonyuk erőssége. A kapcsolatrendszer minőségét illetően azonban jelentős változások mentek és mennek végbe a két ország között. A vizsgált C2D mechanizmus csupán egy szeletét mutatta be annak, milyen eszközök vannak Franciaország kezében a függőség megtartására. Tény, hogy Elefántcsontpart jelentős mértékű adósságot halmozott fel volt gyarmattartójával szemben, ezzel saját magát függőségi helyzetbe taszítva a donorországgal szemben. Az olyan intézkedések, mint a közös képviselőkből álló intézmények, az elefántcsontparti ügynökségek bevonása egy-egy projekt kivitelezésében, az NGO-k esetleges bevonása mindenképp olyan jelek, miszerint fontos a partneri kapcsolat kialakítása Franciaország számára. A donorország felsőbbrendűsége azonban kétségbevonhatatlan már csak az adósság önmagában lévő ténye miatt is. Ehhez hozzájárul, hogy az adósság összege óriási; a francia szakértelem és annak szükségessége pedig kétségbevonhatatlan. Ezáltal a francia befolyás még sokáig elkerülhetetlen része marad az elefántcsontparti politikának. Érdeemes ugyanakkor kiemelni, hogy e szerződések által finanszírozott projektek nem láthatatlanok a célközönség számára, az elefántcsontparti lakosság nagyrésze ismeri a folyamatokat. Az információközlésben pedig fontos szerepet játszik Franciaország elefántcsontparti nagykövetsége egyaránt (MAEDI&MFCP&AFD, 2016, p. 122).

A segélyfüggőség fogalmának vizsgálatakor Moss és szerzőtársai mellett érveltek, miszerint a függőséget alapvetően az adja, hogy az egyes recipiensországok vezetőinek elsősorban a pénz megléte a fontos, és nem az abból megvalósuló fejlesztések és a segélyekből származó pozitív hatás (lásd 1.6). Úgy vélem, hogy ebben az értelmezésben a C2D programok kiküszöbölik ezt a problémát azzal, hogy az adomány formájában visszautalt pénzt meghatározott fejlesztési projektekre kell az adott recipiensországnak elköltenie. Emellett mivel ezt a hitelek visszafizetéséhez kötik, a recipiensország kormánya számára a pénznek értéke lesz.

5. Összegzés

Jelen elemzés arra kereste a választ, hogyan jelenik meg a függőségi viszony Franciaország és Elefántcsontpart között a 2007 és 2020 közötti időszakban. Feltételezésem az volt, miszerint a partneri kapcsolatok egyre inkább erősödnek a két ország között. Az elemzés arra világított rá, hogy a francia érdek jelenléte tetten érhető számos döntés kapcsán, legyen az a gyarmati területek és a középjövedelmű országok támogatása; a kereskedelempolitika; vagy éppen a fejlesztéspolitika. Az Elefántcsontparton megvalósuló C2D mechanizmus elemzése során arra a következtetésre jutottam a két ország kapcsolatának vizsgálatában, miszerint a partneri kapcsolatok ugyan erősödnek a két ország között, a vizsgált szegmensben még mindig jelen van a függőségi kapcsolat.

A franciák által meghirdetett és a gyakorlatban végzett fejlesztéspolitikai tevékenység azonban számos ponton eltér egymástól, éppen ezért is nevezhetjük Janus-arcúnak e szakpolitikát. Mit jelent ez pontosan? Az elemzés arra világított rá, hogy míg a Franciaország által megnevezett prioritási területek - legyen az földrajzi, vagy bármilyen ágazati politika - nem tekinthetők a gyakorlatban is támogatott célterületnek. Annak ellenére, hogy a legkevésbé fejlett országok célországként vannak bejegyezve Franciaországban, a gyakorlatban leginkább támogatott országok a középjövedelmű országok csoportjába sorolandók.

Mínél mélyebbre ásunk a kérdést illetően, az látszik, hogy a francia gazdasági érdek beágyazódott a segélyezési politikába. Ez tetten érhető a meghirdetett „gazdasági

diplomácia” politikájában, de az esettanulmányban vizsgált Elefántcsontpart esetében egyaránt. Az esettanulmányban vizsgált C2D program még hosszú ideig összeköti a két országot, tekintve, hogy Elefántcsontpart mekkora összegű adósságot halmozott fel Franciaországgal szemben. Mindenképp a szerződések pozitívumaként könyvelhetők el az általuk megvalósított fejlesztési támogatások, melyek az ODA adományelemeként elszámoltathatók. A partnerség kialakításának szempontja tetten érhető az egyes bizottságokban tevékenykedő képviselők nemzeti összetétele, vagy az elefántcsontparti intézmények projektekbe történő bekapcsolódása alapján egyaránt. A szerződések lényege azonban már alapvetően magában hordoz egyfajta függőségi viszonyt, ugyanis, ha nem fizetik vissza a fennmaradó adósságkeretet, bizonyos fejlesztési támogatásokról biztosan elesik az ország. Az, hogy milyen változás következhet be a két ország kapcsolatrendszerében az adósságkezelés lejártaival, egy későbbi kutatás tárgyát képezheti, ugyanakkor ahogy azt a vizsgált miniszteri jelentés is bemutatta, Franciaország a szerződések lejárta követően is jelen kíván maradni a nyugat-afrikai országban. A franciák által kialakított mechanizmust értékelhetjük egyfajta tanító jellegű politikaként, ami által a recipiensország erősítheti saját pénzügyi rendszerét. A tanító jelleg mögött ugyanakkor megjelenik a francia érdek egyaránt, hiszen a korábban bemutatott AFD által követett üzleti modell azonban sokkal inkább azt támasztja alá, hogy az érdekek és a nyereség fontos szempont a donorország számára. Emellett a C2D szerződésekről szóló minisztériumi beszámoló explicit módon megfogalmazza, hogy a mechanizmus célja nem csupán a szegénységcsökkentés, de a középjövedelmű országok adósságának kezelése egyaránt. Ebből arra lehet következtetni, hogy a középjövedelmű országok fejlődése és növekedése – esetlegesen a világpiacon történő beintegrálódásának elősegítése – fontos Franciaország számára.

A világpiacon történő beintegrálódással kapcsolatban a vizsgált szerzők nem feltétlenül fogalmazzak meg pozitív irányú fejlődést és növekedést, mint ahogyan azt Samir Amin munkásságában is láthattuk (lásd 1.2. bekezdés). Az ECOWAS országai számára megfogalmazott ajánlás és az EU-val kötött megállapodás előírta a regionális kereskedelempolitika előtérbe helyezését. Ezzel

kapcsolatban ugyan látni vélhetünk egy lassú változást, az elsődleges kereskedelmi partner ugyanakkor még mindig az EU, az USA és egyre inkább Kína. Arról, hogy az ázsiai ország jelenlétének milyen hatásai lehetnek a francia és elefántcsontparti – vagy Franciaország bármely volt afrikai gyarmata közötti – kapcsolatrendszernek, egy következő kutatás tárgyát képezheti.

A jelenlegi állás szerint ugyanakkor nem kérdés, hogy Franciaország továbbra is befolyásos szerepben kíván-e maradni a nyugat-afrikai országokkal és benne Elefántcsontparttal, vagy sem. A C2D szerződések lejártát követően sem valószínű, hogy hiányt fog szenvedni Elefántcsontpart a fejlesztési támogatásokban, annyi azonban bizonyos, hogy a forrásallokáció szerkezetét alapjaiban kell megváltoztatnia majd a donorországnak. Kétségtelen, hogy Elefántcsontpart gazdasága növekszik, amennyiben pedig nem következik be egy újabb belpolitikai válság, továbbra is a régió egyik vezető országa lehet. Mindez pedig továbbra is vonzó környezetet teremt a francia gazdasági szereplőknek egyaránt.

Jelen elemzés, ahogyan azt a bevezetőben is megjelenik, a francia-afrikai kapcsolatrendszer 3 pillére közül csupán a fejlesztési támogatások rendszerét vizsgálta meg. Az, hogy a másik kettő pillér, a katonai jelenlét és a monetáris politika milyen hatással van a kapcsolatrendszerre, tovább árnyalhatja a kutatási kérdésre adott választ. E kettő témakör tanulmányozása így minden bizonnyal további kutatás témája lehet.

6. Irodalomjegyzék

- Abegaz, B., 2005. Multilateral development aid for Africa. *Economic Systems*, 29(4), pp. 434-454.
- Abrego, L. & Ross, D. C., 2001. *Debt relief under the HIPC initiative: Context and outlook for debt sustainability and resource flows*, Helsinki: The United Nations University World Institute for Development Economics Research.
- AFD, 2016. *Appuyer les actions pour favoriser l'insertion et l'emploi des jeunes*. [Online] Available at: <https://www.afd.fr/fr/carte-des-projets/appuyer-les-actions-pour-favoriser-linsertion-et-lemploi-des-jeunes?origin=/fr/rechercher?query=FAVORISER+L%27INSERTION>

+ET+L%27EMPLOI+DES+JEUNES

[Hozzáférés dátuma: 2021. március 21].

AFD, 2021. *Le C2D, un mécanisme pour soulager les pays endettés*. [Online] Available at: <https://www.afd.fr/fr/le-c2d-un-mecanisme-pour-soulager-les-pays-endettes?origin=/en/rechercher%3Fquery%3Dc2d> [Hozzáférés dátuma: 2021. február 25].

AFD, 2021. *Les subventions, pour le développement des pays les plus pauvres*. [Online] Available at: <https://www.afd.fr/fr/les-subventions-pour-le-developpement-des-pays-les-plus-pauvres> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 15].

Alesina, A. & Dollar, D., 2000. Who gives foreign aid to whom and why?. *Journal of Economic Growth*, 4(1), pp. 33-63.

Amin, S., 1987. A Note on the Concept of Delinking. *Review (Fernand Braudel Center)*, 10(3), pp. 435-444.

Baldwin, D. A., 1969. Foreign Aid, Intervention, and Influence. *World Politics*, 21.(3.), pp. 425-477.

Bandyopadhyay, S. & Vermann, K., 2013. Donor Motives for Foreign Aid. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 95(4), pp. 327-336.

Berthélémy, J.-C., 2006. Bilateral Donors' Interest vs. Recipients' Development Motives in Aid Allocation: Do All Donors Behave the Same?. *Review of Development Economics*, 10(2), pp. 179-194.

Bovcon, M., 2011. Françafrique and regime theory. *European Journal of International Relations*, 19(1), pp. 5-26.

Brech, V. & Potrafke, N., 2014. Donor ideology and types of foreign aid. *Journal of Comparative Economics*, 42. kötet, pp. 61-75.

Bulow, J. & Rogoff, K., 2005. Grants versus Loans for Development Banks. *The American Economic Review*, 95(2), pp. 393-397.

CCI France-Côte d'Ivoire, 2021. *Fiche pays*. [Online] Available at: <https://www.ccifci.org/la-cote-divoire/fiche-pays.html> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 01.].

CCI, 2021. *Nos missions*. [Online] Available at: <https://www.ccifrance-international.org/qui-sommes-nous/nos-missions.html> [Hozzáférés dátuma: 2021. április 01.].

Cohen, D., Jacquet, P. & Reisen, H., 2007. *Loans or grants*, London: Centre for Economic Policy Research.

Cordella, T. & Ulku, H., 2007. Grants vs. Loans. *IMF Staff Papers*, 54(1), pp. 139-162.

- Cumming, G., 2017. *Aid to Africa - French and British Policies from the Cold War to the New Millennium*. New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Development Aid, 2021. *Funding Agencies*. [Online] Available at: <https://www.developmentaid.org/#!/donors/view/143775/road-management-agency-cote-divoire-agence-de-gestion-des-routes-ageroute> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 25.].
- Dozon, J.-P., 2011. *Les clefs de la crise ivoirienne*. Párizs: Karthala.
- Dupré, M., 2013. Contrats de désendettement et développement (C2D): Un OVNI dans la coopération française. *Techniques Financières et Développement*, 110, pp. 33-36.
- ECOWAS, 2016. *History*. [Online] Available at: <https://www.ecowas.int/about-ecowas/history/> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 20.].
- EGK, 1957. *Római Szerződés*. [Online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=FR> [Hozzáférés dátuma: 2021. február 13.].
- Elefántcsontpart Elnöki Hivatala, rendelet, 2012. *2012-851 (3)*. Elefántcsontpart Elefántcsontpart III. Köztársaságának Alkotmánya, 2016, (55). Elefántcsontpart ENSZ, határozat, 1970, 2626/XXV (43). *2626/XXV (43)*.
- Európai Bizottság, 2017. *Economic Partnership Agreement with West Africa - Facts and figures* –, Brüsszel: Európai Bizottság.
- Fourth High level Forum on Aid Effectiveness, 2011. *The Busan Partnership for Effective Development Co-operation*. [Online] Available at: <https://www.oecd.org/development/effectiveness/busanpartnership.htm> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 30.].
- Fragile States Index, 2018. *What Does State Fragility Mean?*. [Online] Available at: <https://fragilestatesindex.org/frequently-asked-questions/what-does-state-fragility-mean/> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 10.].
- Gaulme, F., 2019. Emmanuel Macron et l'Afrique. La vision et l'héritage. *Études de l'Ifri*.
- Hattori, T., 2001. Reconceptualizing Foreign Aid. *Review of International Political Economy*, 8(4), pp. 633-660.
- Jahshan, P., 2017. Quels leviers financiers de coopération pour la France? Une approche critique de leur efficacité. *Responsabilité & Environnement*, 88, pp. 27-31.

- Kabonga, I., 2016. Dependency theory and donor aid: a critical analysis. *Africanus Journal of Development Studies*, 46(2), pp. 29-39.
- La Plateforme Française Dette et Développement, 2007. *La Plateforme*. [Online] Available at: <https://dette-developpement.org/Qui-sommes-nous> [Hozzáférés dátuma: 2021. április 1.].
- La Plateforme Française Dette et Développement, 2016. *Revue de la politique du Contrat de Désendettement et de Développement (C2D) : A quand une réelle volonté politique d'associer la société civile ?*. [Online] Available at: <https://dette-developpement.org/evaluation-C2D> [Hozzáférés dátuma: 2021. április 1.].
- Lancaster, C., 2007. *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lumsdaine, D., 1993. *Moral Vision in International Politics: The Foreign Aid Regime, 1949-1989*. New Jersey: Princeton University Press.
- MAEDI&MFCP&AFD, 2016. *Revue de la politique du Contrat de désendettement et de développement (C2D) - Annexes au rapport finale*, Luxembourg: PricewaterhouseCoopers.
- MAEDI, 2016. *Revue de la politique du Contrat de Désendettement et de Développement (C2D) Synthèse*, Párizs: Direction générale de la mondialisation, de la culture, de l'enseignement et du développement international.
- Mascarenhas, R. & Sandler, T., 2006. Do donors cooperatively fund foreign aid?. *The Review of International Organizations*, 1(4), pp. 337-357.
- MEAE, 2019. *Le sommet de Biarritz, porteur de résultats concrets*. [Online] Available at: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/presidence-francaise-du-g7/le-sommet-de-biarritz-porteur-de-resultats-concrets/> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 5.].
- MEAE, 2019. *Présidence française du G7*. [Online] Available at: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/presidence-francaise-du-g7/> [Hozzáférés dátuma: 2021. február 20.].
- MEAE, 2020. *Côte d'Ivoire*. [Online] Available at: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/diplomatie-economique-et-commerce-exterieur/la-france-et-ses-partenaires-economiques-pays-par-pays/afrique/article/cote-d-ivoire> [Hozzáférés dátuma: 2021. február 10.].
- MEAE, 2021. *Priorités géographiques*. [Online] Available at: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/developpement/priorites-geographiques/> [Hozzáférés dátuma: 2021. február 1.].

- MEF, 2020. *Chiffres Clés - Côte d'Ivoire*, Párizs: Direction générale du Trésor.
- Melly, P. & Darracq, V., 2013. *A New Way to Engage? French Policy in Africa from Sarkozy to Hollande*, London: Chatnam House.
- Milner, H., 2006. Why Multilateralism? Foreign Aid and Domestic Principal-Agent Problems. In: D. G. Hawkins, D. A. Lake, D. L. Nielson & M. J. Tierney, szerk. *Delegation and Agency in International Organizations*. New York: Cambridge University Press, pp. 107-139.
- Moncrieff, R., 2012. *French Relations with Sub-Saharan Africa Under President Sarkozy*, Johannesburg: South African Institute of International Affairs.
- Moss, T., Pettersson, G. & van de Walle, N., 2005. An aid-institutions paradox? A review essay on aid dependency and state building in sub-Saharan Africa. *Center for Global Development working paper*, 11(05).
- Namkoong, Y., 1999. Dependency Theory: Concepts, Classifications, and Criticism. *International Area Review*, 2(1), pp. 121-150.
- Neumayer, E., 2003. The Determinants of Aid Allocation by Regional Multilateral Development Banks and United Nations Agencies. *International Studies Quarterly*, 47, pp. 101-122.
- Nkrumah, K., 1965. *Neo-Colonialism: the Last Stage of imperialism*. New York: NY: International Publishers.
- Odedokun, M., 2004. Multilateral and Bilateral Loans versus Grants: Issues and Evidence. *World Economy*, 27(2), pp. 239-263.
- OECD/WTO, 2011. *Aid for Trade at a Glance 2011: Showing Results*, Párizs: OECD.
- OECD/WTO, 2013. *Aid for Trade at a Glance 2013: Connecting to Value Chains*, Párizs: OECD.
- OECD/WTO, 2015. *Aid for trade at a glance 2015: Reducing trade costs for inclusive, sustainable growth*, Párizs: OECD.
- OECD/WTO, 2017. *Aid for Trade at a Glance 2017: Promoting Trade, Inclusiveness and Connectivity for Sustainable Development*, Párizs/Genf: OECD/WTO.
- OECD/WTO, 2019. *Aid for Trade at a Glance 2019: Economic Diversification and Empowerment*, Párizs: OECD.
- OECD, 2008. *France-Development Assistance Committee (DAC) Peer Review*, Párizs: OECD.
- OECD, 2012. *Development Co-operation Report 2012: Lessons in Linking Sustainability and Development*, Párizs: OECD.
- OECD, 2014. *OECD Development Co-operation Peer Reviews: France 2013*, Párizs: OECD.

- OECD, 2016. *Multi-dimensional Review of Côte d'Ivoire: Volume 3. From Analysis to Action*, Párizs: OECD.
- OECD, 2018. *Development Co-operation Report 2018: Joining Forces to Leave No One Behind*, Párizs: OECD.
- OECD, 2018. *OECD Development Co-operation Peer Reviews: France 2018*, Párizs: OECD.
- OECD, 2019. *History of DAC Lists of aid recipient countries*. [Online] Available at: <http://www.oecd.org/development/financing-sustainable-development/development-finance-standards/historyofdaclistsofaidrecipientcountries.htm> [Hozzáférés dátuma: 2021. február 2.].
- OECD, 2020. *Official development assistance – definition and coverage*. [Online] Available at: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm> [Hozzáférés dátuma: 2021 február 1.].
- OECD, 2021. *Statistics on resource flows to developing countries*. [Online] Available at: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/statisticsonresourceflowstodevelopingcountries.htm> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 30.].
- OECD, 2021. *The Development Assistance Committee's Mandate*. [Online] Available at: <http://www.oecd.org/dac/thedevelopmentassistancecommitteesmandate.htm> [Hozzáférés dátuma: 2021. február 10.].
- Prebisch, R., 1981. The Latin American periphery in the global system of capitalism. *CEPAL Review*, 13, pp. 143-150.
- République de Côte d'Ivoire, 2014. *Historique*. [Online] Available at: <http://www.c2d.gouv.ci/index3.php?pag=his&id=1> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 17.].
- République de Côte d'Ivoire, 2018. *Plaquette C2D en Côte d'Ivoire*. [Online] Available at: <http://www.c2d.gouv.ci/index3.php?pag=fiche&num=13> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 18.].
- Santos, T. D., 1970. The Structure of Dependence. *The American Economic Review*, 60(2), pp. 231-236.
- SEEK Development, 2018. *France - Donor Profile*, Berlin: SEEK Development.
- Smith, B., 2007. *Good Governance and Development*. New York: Palgrave Macmillan.

- Sunkel, O., 1972. Big Business and "Dependencia": A Latin American View. *Foreign Affairs*, 50(3), pp. 717-531.
- Taylor, I., 2019. France à fric: the CFA zone in Africa and neocolonialism. *Third World Quarterly*, 40(6), pp. 1064-1088.
- The World Bank, 2021. *World Bank Country and Lending Groups*. [Online] Available at: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups> [Hozzáférés dátuma: 2021. január 30.].
- Todaro, M. P. & Smith, S. C., 2012. *Economic Development*. tizenegyedik kiadás. Boston: Pearson Education.
- Transparency International, 2020. *Corruption Perceptions Index*. [Online] Available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 01.].
- UNDP, 2020. *Human Development Report 2020. The next frontier. Human development and the Anthropocene*, New York: UNDP.
- UNDP, 2021. *Human Development Index (HDI)*. [Online] Available at: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 03.].
- United Nations Secretary-General, 2021. *Global Leadership Team - Americas - Secretariat and Regional Commissions*. [Online] Available at: <https://www.un.org/sg/en/global-leadership/all/americas> [Hozzáférés dátuma: 2021. március 25.].
- Világbank, 2021. *The World Bank - Databank*. [Online] Available at: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [Hozzáférés dátuma: 2021. február 20.].
- Younas, J., 2008. Motivation for bilateral aid allocation: Altruism or trade benefits. *European Journal of Political Economy*, 24. kötet, pp. 661-674.
- Zartman, W., 1976. Europe and Africa: Decolonization or Dependency?. *Foreign Affairs*, 54(2), pp. 325-343.

7. Ábrajegyzék

1. táblázat: Francia ODA számokban (Forrás: OECD és Világbank adatai alapján, saját szerkesztés)
2. táblázat: Elefántcsontpart és szomszédos országainak főbb fejlettségi indikátorai (Az OECD és az ENSZ nyomán, saját szerkesztés)
3. táblázat: Főbb import és exporttermékek a két ország között (MEF adatai nyomán, saját szerkesztés)
4. táblázat: A gyarmati múlt és a kereskedelmi kapcsolatok közötti összefüggés (Forrás: Az Aid for Trade beszámolóí nyomán, saját szerkesztés)
5. táblázat: C2D szerződések összege alapján meghatározott országcsoportok (Forrás: MAEDI&MEF&AFD nyomán, p.34)
6. táblázat: Az első és a második C2D szerződésekből származó összegek szektoronkénti eloszlása Elefántcsontparton (Forrás: Elefántcsontpart C2D honlapja, utolsó megtekintés: 2021. március 31.)

8. Melléklet

Az 1957-ben aláírt Római Szerződések vonatkozó részei:

I)

SA MAJESTÉ LE ROI DES BELGES, LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE FÉDÉRALE D'ALLEMAGNE, LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE, LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE ITALIENNE, SON ALTESSE ROYALE LA GRANDE-DUCHESSE DE LUXEMBOURG, SA MAJESTÉ LA REINE DES PAYS-BAS, [...] „ENTENDANT confirmer la solidarité qui lie l'Europe et les pays d'outre mer, et désirant assurer le développement de leur prospérité, conformément aux principes de la Charte des Nations-Unies, [...]” (Római Szerződések, 1957, p.11)

II)

„[...] Peuvent être considérées comme compatibles avec le marché commun :

a) les aides destinées à favoriser le développement économique de région dans lesquelles le niveau de vie est anormalement bas ou dans lesquelles sévit un grave sous-emploi. [...]” (Római Szerződések, 1957, (92)(3/a)

III)

„[...] Pays et territoires d'outre-mer auxquels s'appliquent les dispositions de la quatrième partie du traité:

L'Afrique-Occidentale française, comprenant: le Sénégal, le Soudan, la Guinée, la Côte d'Ivoire, le Dahomey, la Mauritanie, le Niger et la Haute-Volta [...]” (Római Szerződések, IV. Melléklete, p.213)

IV)

CONVENTION D'APPLICATION relative à L'ASSOCIATION DES PAYS ET TERRITOIRES D'OUTRE-MER A LA COMMUNAUTÉ

LES HAUTES PARTIES CONTRACTANTES, DÉSIRANT arrêter la Convention d'application prévue à l'article 136 du Traité, SONT CONVENUES des dispositions ci-après qui sont annexées à ce Traité :

Article I

„Les États membres participent, dans les conditions fixées ci-après, aux mesures propres à promouvoir le développement social et économique des pays et territoires énumérés à l'Annexe IV du Traité [...]” (Római Szerződések, 1957, p. 273)

V)

„DÉCLARATION D'INTENTION en vue de l'association à la Communauté Économique Européenne des Pays indépendants appartenant à la zone franc,

LES GOUVERNEMENTS DU ROYAUME DE BELGIQUE, DE LA RÉPUBLIQUE FÉDÉRALE D'ALLEMAGNE, DE LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE, DE LA RÉPUBLIQUE ITALIENNE, DU GRAND-DUCHÉ DE LUXEMBOURG ET DU ROYAUME DES PAYS-BAS,

PRENANT EN CONSIDÉRATION les accords et conventions de caractère économique, financier et monétaire conclus entre la France et les autres Pays indépendants appartenant à la zone franc, [...]” (Római Szerződések, 1957, p. 339)

A 2016-tól hatályban lévő elefántcsontparti alkotmány vonatkozó része:

„[...] Titre III. Du pouvoir exécutif.

Chapitre premier. De la composition de l'exécutif [...]

Chapitre II : Du Président de la République.

Article 55

Le Président de la République est élu pour cinq ans au suffrage universel direct. Il n'est rééligible qu'une fois.

Il choisit un vice-Président de la République, qui est élu en même temps que lui. Le candidat à l'élection présidentielle doit jouir de ses droits civils et politiques et doit être âgé de trente-cinq ans au moins. Il doit être exclusivement de nationalité ivoirienne, né de père ou de mère ivoirien d'origine [...]"